

PATRICIATUL ORĂȘENESC MEDIEVAL AL BISTRITEI PÎNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVI-LEA

KONRAD G. GÜNDISCH

Rezultat al unui proces profund și complex generat de dezvoltarea forțelor de producție și de diviziunea socială a muncii, de separarea meșteșugurilor de agricultură, apoi a producției de circulație, orașul medieval se impune ca un element nou, catalizator în mediul feudal, în care a apărut. Locuitorii săi, negustori, meșteșugari, dar și agricultori, „ajunseră clasa care întruchipa mersul înainte al producției și al schimbului, al formării instituțiilor sociale și politice noi” (Fr. Engels)¹. De aceea cunoașterea structurilor sociale ale orășenimii, ca reflecție concludentă a realităților economice și politice, este esențială pentru înțelegerea rolului și locului pe care l-a jucat orașul în societatea medievală. Transformându-se în funcție de evoluția vieții economice și politice din oraș și din zonă, structura socială a urbei medievale, îndeosebi a păturii sale conducătoare — care, datorită specificului documentației de care dispunem, poate fi surprinsă mai bine — oferă un indiciu prețios al dezvoltării economice și politice.

Pătura conducătoare a orașului medieval este definită în istoriografia problemei drept patriciat. Termenul de patrician, apărut destul de târziu — se pare că este folosit pentru prima oară la Bruxelles în 1306, dar intră în uzul curent abia în secolul al XVI-lea², prin scrierile umaniștilor³ — este atacat în ultimul timp de către unii istorici, fiind

¹ Fr. Engels, *Despre destrămarea feudalismului și apariția statelor naționale*, Anexă la Idem, *Războiul țărănesc german*, ed. a 3-a, București, 1958, p. 184.

² A. Kubinyi, *A budai német patriciátus társadalmi helyzete családai összeköttetéseinek tükrében a XIII. századtól a XV. század második feléig*, în „Levéltári közlemények”, 42 (1971), p. 204, nota 3.

³ Umaniștii făceau asociații cu vechiul patriciat orășenesc roman. Printre primele mențiuni ale cuvintului se numără adresa unei scrisori trimise în 1514 de Mutianus Rufus către: „Herbordo Margarito, patricio et advocato Erphardiensi”, Cf. H. Kramm, *Streiflichter auf die Oberschichten der mitteldeutschen Städte im Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit. Zur Frage des Patriciats*, în „Deutsches Patriciat (1430—1740)”, Bűdinger Vorträge 1965, Limburg/Lahn, 1968 (se va cita în continuare, „Dt. Patr.”). p. 125—156.

considerat impropriu, inexact și echivoc⁴. Intrat însă în uzul curent al istoriografiei, termenul s-a impus și se impune și în literatura de specialitate de la noi⁵, datorită imposibilității înlocuirii sale cu altul mai pregnant și mai plastic, fiind unanim înțeles de către toți cercetătorii, cu toate rezervele exprimate de unii dintre ei. Nici unul din termenii propuși nu reușește să circumscrie mai bine, mai concis, spre înțelesul tuturor, acea pătură care, deținând puterea economică, și-a asigurat un rol conducător în viața socială și politică a centrelor urbane medievale, avînd o influență hotărîtoare asupra finanțelor, jurisdicției și administrației orașului prin participarea exclusivă la conducerea lui, în magistratul orașenesc.

Ca și în alte orașe europene și transilvănene, această pătură n-a avut nici la Bistrița o structură social-economică uniformă în tot cursul evului mediu, ea transformîndu-se în funcție de dezvoltarea economică și politico-socială a localității.

De un patriciat, o pătură conducătoare orașenească, se poate vorbi la Bistrița începînd cu a doua jumătate a secolului al XIII-lea cînd localitatea pășise pe calea unei pronunțate dezvoltări în sensul devenirii ca oraș. Bistrița era condusă în această perioadă din punct de vedere judiciar-administrativ după dreptul de la Magdeburg, caracterizat prin ereditatea funcției de jude local, ceea ce a dus la formarea unei pături sociale conducătoare înzestrată cu importante posesiuni — locuri de casă și pămînturi agricole —, beneficiară a unor privilegii în ce privește cîrciumăritul, morăritul sau, dacă era cazul, mineritul⁶. Această pătură, provenită din juzi locali, poartă în așezările săsești din Transilvania amprentele specifice ale realităților istorice de aici. Este vorba de greavii care încă în perioada colonizării au jucat un rol important, administrativ, fiscal, judecătoresc și militar în sînul comunităților și dintre care se recrutau juzii localității, la început prin alegere, cu timpul prin moștenire, în virtutea dreptului ereditar dobîndit cu forța sau pe alte căi. Deținerea de generații a drepturilor și a resurselor de care beneficia judele, a contribuit desigur la îmbogățirea acestor familii, ele

⁴ Pentru discuțiile în jurul termenului de patriciat cf. H. Mitteis, *Deutsche Rechtsgeschichte*, neu bearbeitet von H. Lieberich, ed. 7. München, 1963, p. 146; B. Zientara, *Zu den Anfängen des Patriziats von Stettin. Über die Rolle des feudalen Grundbesitzes bei der Gestaltung der wirtschaftlichen Grundlagen der führenden Schichten der Stadtbevölkerung*, în „Neue Hansische Studien“, 1970, p. 119 et. sq.; A. Kubinyi, op. cit., p. 204 (cu incursiuni temeinice în istoriografia problemei).

⁵ *Istoria României*, vol. II, București, 1961, p. 273; St. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, Cluj, 1970, p. 242 et. sq.; R. Manolescu, *Cu privire la problema patriciatului în orașele Țării Românești și Moldovei (secolul al XVI-lea)*, în „Cumidava“, 4, 1970, p. 91—101; K.G. Gundisch, *Cu privire la începuturile patriciatului orașenesc medieval la Bistrița*, în „Sub semnul lui Clio. Omagiu acad. prof. Ștefan Pascu Cluj, 1974, p. 199—206. Recent în „Revue Roumaine d'Histoire“, XV, nr. 1 (1976), articolele R. Manolescu, *La problème du patriciat dans les villes de la Valachie et de la Moldavie (XV-e siècle — première moitié du XVI-e siècle)*, p. 29—37; M. Philippi, *Cives civitatis Brassoviensis. Untersuchungen über die soziale Struktur des Bürgertums von Braşov im 14. und 15. Jahrhundert*, p. 11—28; A.M. Orășanu, *Une maison patricienne de Bistritz au XVI-e siècle*. „La maison de Ion Zidaru“, p. 57—69.

⁶ R.F. Kaindl, *Studien zur Geschichte des deutschen Rechtes in Ungarn und dessen Nebenländern*, în „Archiv für österreichische Geschichte“, 98 (1909), p. 403 et. sq.

acaparînd însemnate posesiuni funciare atît pe pămîntul crăiesc cît și în comitate, devenind deseori proprietari funciari cu interese feudale⁷.

În prima fază de dezvoltare a orașelor medievale ardelene, greavii vieții aici un rol important datorită faptului că în Transilvania apariția vieții urbane este rezultatul unei dezvoltări lente, a unor **așezări rurale** libere cu o poziție geografică favorabilă unor contacte comerciale sau cu resurse de materie primă în împrejurimi, ceea ce imprimă vieții lor economice un caracter precumpănitor agrar⁸. Acest caracter al economiei urbane incipiente din Transilvania se reflectă în structura socială, care se conturează în funcție de proprietatea imobilă, îndeosebi funciară și nu în funcție de o proprietate bazată pe producție și pe schimb.

Greavii alcătuiesc și la Bistrița prima pătură conducătoare a localității, fiind proprietarii unor însemnate bunuri imobile atît în oraș cît și în împrejurimi. Semnificativ pentru stadiul de dezvoltare a economiei Bistriței este însă faptul că acești greavi renunță deja în a doua jumătate a secolului al XIII-lea la simpla exploatare a proprietăților funciare de care dispun și-și plasează veniturile în ocupații cu caracter orășenesc, minerit, meșteșug și comerț⁹.

Pe plan social-politic dezvoltarea acestor ramuri economice tipic urbane se manifestă și în lupta pentru obținerea autonomiei orășenești, fenomen care este comun tuturor orașelor europene în prima lor fază de dezvoltare. La Bistrița, această luptă converge cu cea a sașilor pentru autonomie administrativă, juridică și bisericească. Ea se desfășoară

⁷ Despre greavi cf. mai ales V. Werner, *Ursprung und Wesen des Erbgrafentums bei den Siebenbürger Sachsen*, Gotha, 1902 și, mai nou, Th. Nägler, *Wesenszüge des sächsischen Grafentums in Siebenbürgen*, în „Studii și comunicări. Arheologie-istorie”, 19 (Sibiu, 1975), p. 89—100.

⁸ Șt. Pascu, *Meșteșugurile în Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, București, 1954, p. 45 ; idem, *Voievodatul Transilvaniei*, I, p. 244 ; Șt. Pascu, S. Goldenberg, *Despre orașele medievale din unele țări danubiene*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj”, XIV (1971), p. 34 ; idem, *Quelques problèmes concernant les villes médiévales de certains pays danubiens*, în „Actes du II-e Congrès international des études du sud-est européen”, tome II. Histoire. Athènes. 1972, p. 467.

⁹ Cf. K.G. Gündisch, *op. cit.*, p. 199—206. Fenomenul nu este singular, putînd fi observat deseori în orașele europene. Astfel G. Hirschman, *Das Nürnberger Patriziat*, în „Dt. Patr.”, p. 258 surprinde orientarea timpurie a ministerialilor din orașe — o pătură nobiliară inferioară de cavaleri cu care greavii pot fi întruciva asemănați — spre activități comerciale. F. Fleckenstein, *Bürgerium und Rittertum in der Geschichte des mittelalterlichen Freiburg*, în „Freiburg im Mittelalter” ed. de W. Müller, Bihl/Baden, 1970, p. 78, consideră că unul din rezultatele cele mai însemnate ale cercetărilor mai recente a fost faptul că s-a recunoscut și rolul important al cavalerilor în constituirea primei păтури conducătoare a patriciatului orășenesc. L. Ohlendorf, *Das niedersächsische Patriziat und sein Ursprung*, Inauguraldissertation, Hannover, 1909, p. 39 consideră că patriciatul orașelor din Saxonia inferioară, în speță din Braunschweig, provine în bună parte din mica nobilitate din împrejurimi. B. Zientara, *op. cit.*, p. 120, citîndu-l pe istoricul polonez K. Tymieniecki, constată că în orașele din Pomerania a existat „o pătură care se ocupa de comerț dar posedă și posesiuni funciare, o pătură care unea deci în ea caracteristici ale negustorilor și ale marilor proprietari funciari” iar la p. 136 arată că „îmbinarea mariei proprietăți funciare cu negoțul de anvergură corespundea în multe orașe îmbinării meșteșugului cu agricultura”. T. Roslanowski, *Czy istniał srednowieczny patrycjat miejski?*, în „Przegląd Historyczny”, 50 (1959), p. 350—363 (citât după B. Zientara, *op. cit.*, p. 137, nota 109) deosebește două variante în evoluția patriciatului urban medieval din Europa : una „transalpină” (Franța, Germania, Anglia, Boemia, Polonia) și alta „ruso-italiană” (care ar cuprinde și unele orașe din Provence, Catalonia și Dalmația). Această a doua variantă s-ar caracteriza printr-un aport deosebit de puternic al elementului feudal în pătura conducătoare urbană. Unul din specialiștii cei mai buni ai problemei, istoricul maghiar A. Kubinyi, în *op. cit.*, p. 208 și în capitolul redactat de el în „*Budapest története*”, vol. II, Budapesta, 1973, p. 60 et. sq. subliniază, de asemenea, aportul unei păтури nobiliar-cavaleriești, purtătoare al titlului de „comes”, la constituirea patriciatului urban medieval incipient

în această regiune sub conducerea unor greavi — desigur a acelorale ale căror interese economice se îndreptaseră mai mult spre cele de caracter urban — și converge cu marea mișcare a sașilor din 1324 desfășurată în sudul Transilvaniei sub conducerea greavului Henning din Petrești¹⁰. Din materialul documentar foarte lacunar de care dispunem pentru această perioadă reiese că aici, în comitatul Bistriței, mișcarea s-a concentrat mai ales asupra greavului Ioan, fiul lui Geubul din Bistrița, vechi partizan al lui Carol Robert în această zonă. Pentru meritele sale în conflictul primului rege angevin cu voievodul rebel al Transilvaniei, Ladislau Kan, greavului Ioan i s-a donat la 1311 moșia Petteendorf, donație care l-a adus în conflict cu locuitorii comunei învecinate Iad (azi Livezile¹¹). Sub conducerea greavului Petru, fiul lui Henning din Bistrița, locuitorii orașului și ținutului participă la mișcarea sașilor împotriva regelui Carol Robert, Ioan fiul lui Geubul fiind ucis în timpul răzvrătirii¹². Ca un prim rezultat al acestei mișcări se poate observa reorganizarea administrativă a ținutului (care în anii imediat următori răzvrătirii apare ca scaun săsesc liber), iar, pentru locuitorii Bistriței, recunoașterea autonomiei orășenești. Prin privilegiul acordat de regina Elisabeta, soția lui Carol Robert, la 29 decembrie 1330 „orășenilor și oaspeților” din Bistrița, locuitorii orașului și scaunului sînt scoși de sub jurisdicția voievodală și nobiliară, ca prim for administrativ-judecătoresc instituindu-se funcția de jude orășenesc, „ales de ei dimpreună și din mijlocul lor”, pe lângă care continuă să existe comitele Bistriței, numit de regină¹³.

Dovadă a negoțului făcut de orășenii din Bistrița este dreptul de liberă trecere, cu bunurile și mărfurile lor, prin Transilvania și Ungaria, acordat prin același privilegiu. În urma luptei pentru autonomie a orășenimii bistrițene, se constituie deci o comunitate orășenească prevăzută cu drepturi de administrație și jurisdicție proprie, condusă de un consiliu în fruntea căruia se află judele¹⁴, se deschid posibilități mai favorabile dezvoltării ramurilor tipic orășenești și se recunoaste de fapt libertatea juridică a orașului și a locuitorilor săi, care alcătuiesc acum așa-numita „*universitas civium et hospitem*”. Sînt condiții indispensabile dezvoltării unei vieți urbane nu numai în Transilvania, ci în in-

10 St. Pascu, *Voievodatul...*, I, p. 250; Th. Streiffeld, *Gegen Willkürherrschaft und feudale Anarchie. Der Aufstand der Sachsen von 1324 unter Graf Henning von Petersdorf*, în „Karpaten Rundschau” nr. 22/30 mai 1975. Pînă în prezent istoriografia a neglijat evenimentele petrecute în nord-estul Transilvaniei.

11 *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, ed. de F. Zimmermann, C. Werner, G. Müller, G. Gündisch, vol. I—IV, Sibiu, 1892—1937. V, București, 1976 (se va cita în continuare *Ub.*) I, p. 299. Despre acest conflict care a durat mai multe decenii cf. O. Kisch, *Die wichtigsten Ereignisse aus der Geschichte von Bistritz und des Nösnergaues von der Zeit der Einwanderung bis zur Gegenwart*, I, Bistrița (1926), p. 16 et. sq.; R. Csallner, *Sächsische Adlige des Nösnergaues (D)*, în „Bistritzer Kalender”, 1928, p. 115—119.

12 *Ub.*, I, p. 390. În documentul datat 1325—1329, ianuarie 6, Toma, voievodul Transilvaniei, cere locuitorilor Bistriței („*universitati Saxonum et aliorum hominum de Besterche et ad eandem selem pertinentibus*”) să ia măsuri împotriva ucigașilor lui Ioan: tovarășii lui Petru, fiul lui Henning din Bistrița.

13 *Ub.*, I, p. 437.

14 Astfel: în 1334 (*Ub.*, I, p. 460) și în 1341 (*Ub.*, I, p. 511) „*universis iudici, iuratis et universitati hospitem Byztriciensium*” în 1332 „*iudici, iuratis et hospitem seu populus de Besterche*” (*Ub.*, I, p. 456) și în 1337 (*Ub.*, I, p. 486) „*iudici, iuratis et universis senioribus ac populis Saxonice nationis de Byztricia*”.

treaga Europă. Drepturile de conducere le exercită însă o minoritate dintre orășeni, patricienii, care beneficiază de proprietate, de putere și de prestigiu, factori care le îngăduie folosirea magistratului orășenesc ca instrument de dominație.

Dintre acești factori, cel mai important era cel al proprietății imobile (pământ, loturi de case, case), în societatea feudală criteriul de bază al locului ocupat în ierarhia socială. Și la oraș doar proprietarii de imobile se bucurau de toate drepturile cetățenești inclusiv acela al pătrunderii în conducerea urbei, doar ei erau **cives**, **Bürger** în adevăratul sens al cuvântului. Considerăm că în acest sens trebuie interpretată formula uzuală din diploma transilvăneană care, când se referă la locuitorii unui oraș, face distincția „**cives et hospites**”. Pe „**hospes**” trebuie să-i considerăm prin urmare ca orășeni de rînd, meșteșugari și negustori mai ales, care, așezați într-o localitate, obțin de la posesorii bunurilor imobile din oraș, în cazul orașelor ardelen de la greavi, un loc de casă în schimbul unor obligații financiare sau de alt fel. Fenomenul se petrece mai ales în perioadele de prosperitate economică, când numărul populației crește rapid, oferind proprietarilor unor loturi de construcție din vatra orașului mari posibilități de îmbogățire. Că situația se prezintă astfel o dovedesc însemnatele posesiuni de imobile, de care dispun la Bistrița unele familii de greavi: astfel numai patri-mea cuvenită unei fiice din neamul greavului Geubul cuprindea în 1390 pe lângă altele, 13 curți respectiv locuri de casă la Bistrița¹⁵. În terminologia juridică apuseană prin oaspe se înțelegea acel locuitor care era așezat de curînd într-o localitate, înzestrat cu unele favoruri dintre care cea mai importantă era libertatea personală. Și în regatul feudal maghiar, termenul de „**hospes**” acoperea statutul juridic și social de om liber, stabilit într-un anumit loc. Oaspe era și locuitorul unui oraș, care nu poseda pământ și casă, deci nu putea fi „**civis**” în virtutea statutului orășenesc medieval bazat pe principiul proprietății imobile¹⁶. Considerăm deci că oaspeții orașelor medievale transilvănene erau locuitori liberi, care aveau anumite obligații față de proprietarii locului de casă pe care s-au stabilit și se deosebeau de aceștia prin faptul că nu puteau aspira la participarea în conducerea orașului. Spre deosebire de ei, prin „**cives**” trebuie înțeleasă, într-o primă fază a dezvoltării urbane, pătura conducătoare a orașului, patriciatul, care avea acces la conduce-

¹⁵ *Ub.*, II, p. 647—648.

¹⁶ Intenționăm să revenim asupra acestei probleme într-o altă lucrare. Despre „**hospes**” în terminologia juridică apuseană: H. Pirenne, *Sozial- und Wirtschaftsgeschichte Europas im Mittelalter*, ed. 2. Müncheni 1971, p. 72; H. Planitz, *Die deutsche Stadt im Mittelalter. Von der Römerzeit bis zu den Zunftkämpfen*, Graz-Köln, 1965, p. 276—277; H. Zimmermann, *Hospites Theutonici. Rechtsprobleme der deutschen Ostsiedlung*, în „Gedenkschrift für Harold Steinacker (1875—1965)”, München, 1966, p. 68; E. Fügedi, *Das mittelalterliche Königreich Ungarn als Gastland*, în „Die deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als Problem der europäischen Geschichte” ed. de W. Schlesinger = „Vorträge und Forschungen”, XIII, Konstanz, 1974, p. 434; Despre rolul „oaspeților” în orașele Europei centrale cf. H. Rudolf, *Zur Rechtsstellung der Gäste im mittelalterlichen städtischen Prozess*, Breslau, 1907 și A. Schultze, *Über Gästerecht und Gastgerichte in den deutschen Städten des Mittelalters*, în „Historische Zeitschrift”, 101 (1908), p. 473—528. Încercarea lui M. Philippi, *op. cit.*, p. 16 de a-i identifica pe „**hospites**” cu greavii nu are temei documentar; considerațiile ci privind sensul termenului de „**civis**” sînt juste.

rea urbei. Deosebirea apare în mod evident într-un document dat la 31 mai 1502 cu ocazia unei vânzări-cumpărări de casă, efectuată între „**agilis Johannes Pannirasor, conhospes noster**” și „**circumspectus David Litteratus, concivis noster**”¹⁷.

O situație asemănătoare se poate observa și în centrul Europei, la Köln, Goslar, Dortmund, Soest, etc. — unde o bună parte a teritoriului orașului se afla în posesia unor neamuri de patricieni, care își asiguraseră afacerile comerciale prin investiții în posesiuni funciare valoroase cum erau locurile de casă din localitate — cât și așa-numitele „orașe de întemeiere”, unde membrii consorțiului de întreprinzători care a pus bazele localității și-au împărțit locurile de casă, arendate apoi celor care s-au stabilit ulterior în oraș, asigurându-se astfel dominația economică și politică unui grup restrâns de proprietari de pământ asupra restului populației din așezare. Doar ei se bucură de toate drepturile cetățenești avînd posibilitatea să participe la conducerea orașului¹⁸.

Ocupațiile și aspirațiile acestui **patriciat primar, de tip grebial** se îndreptau spre două direcții, ambele determinînd cu timpul dispariția acestei pătri din orașele medievale transilvănene: una era acapararea de pământ și aspirația de a intra în rîndul nobililor de care cu timpul sînt absorbiți; cealaltă o constituie întreprinderi montanistice sau comerciale spre care se îndreaptă tot mai mult. Deseori aceste deosebiri de interese se pot sesiza în cadrul aceleiași familii. Printre cei care au ales prima cale, se numără unii membri din familia Geubul, urmașii aceluia comite Ioan care a murit în timpul ciocnirilor cu răzvrățiții din 1324. Familia comitelui Petru de Bistrița care la 1324 condusesse răzvrătirea sașilor din ținutul Bistriței, s-a orientat de asemenea spre ob-

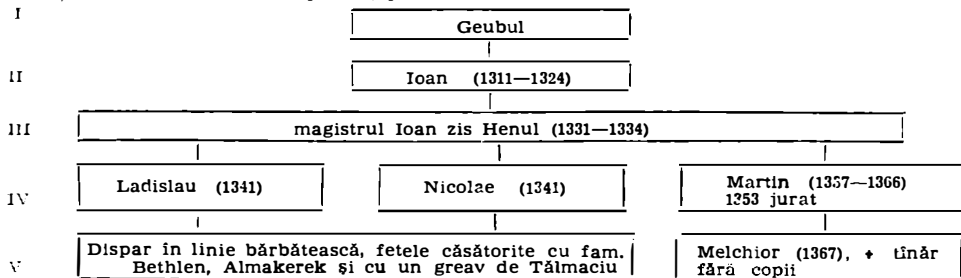
17 *Arhivele Statului Cluj-Napoca*, Arhiva orașului Bistrița, Berger nr. 404 (se va cita în continuare A.O.B.; datorită faptului că reordonarea materialului documentar din această arhivă, întreprinsă acum la Arhivele Statului Cluj-Napoca încă nu s-a încheiat, noile cote nefiind definitive, iar o parte din material încă nearanjat, păstrăm vechea ordine făcută de Albert Berger, așa cum reiese din lucrarea acestuia *Urkunden — Regesten aus dem alten Bistritzer Archive bis 1526*, în „Programm des ev. Obergymnasium in Bistritz...”, Bistrița, 1892/93, p. 3—58, 1893/94, p. 3—44, 1894/95, p. 3—45).

18 F. Rörig, *Die Gründungsunternehmen der Städte des 12. Jahrhunderts*, în idem, *Wirtschaftskräfte des Mittelalter, Abhandlungen zur Stadt- und Hansegeschichte*, ed. de Kaegbein, ed. 2. Wien—Köln—Graz, 1971, p. 252 et. sq.; M. Foltz, *Beiträge zur Geschichte des Patriziats in den deutschen Städten vor dem Ausbruch der Zukunftskämpfe*, Inauguraldissertation, Marburg, 1899, p. 63 consideră că termenii „urbani”, „cives” se refereau inițial numai la așa-zisii „Vollbürger” care beneficiau de toate drepturile politice. La fel C.H., Roth von Schreckenstein. *Das Patriziat in den deutschen Städten, besonders Reichsstädten als Beitrag zur Geschichte der deutschen Stadt und des deutschen Adels*, Freiburg. i.B. und Tübingen. f.a., p. 68—69 consideră că patricienii erau definiți prin denumirea de „cives”. Despre aceeași problemă, la Brașov, cf. recent M. Philippi, *op. cit.*, Despre deosebirea „cives-hospites” cf. și A. Kubinyi, *op. cit.*, p. 215. H. Planitz, *op. cit.* arată că acești oaspeți, care apar în documentele din Germania sub denumirile de incolae, inquilini, sedler, mitwoner, erau oameni liberi, așezați în oraș, care participă la cheltuielile acestuia dar nu au acces în funcțiile de conducere din oraș.

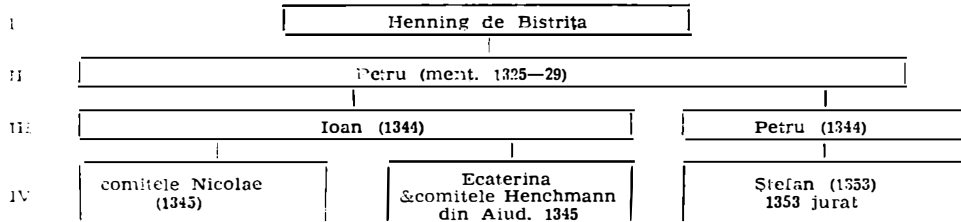
ținerea unor posesiuni cu caracter feudal¹⁹. O nepoată a lui Petru se căsătorise cu un comite din Aiud, fapt care atestă legăturile matrimoniale ale greavilor din Bistrița cu reprezentanți ai nobilimii mici ardeleni. Aceste legături, care dovedesc o anume orientare a intereselor familiilor de greavi, sînt confirmate și de faptul că la sfîrșitul sec. al XIV-lea și începutul celui următor, o serie de familii nobile apar ca pose-soare ale unor imobile de la Bistrița, dobîndite desigur pe această cale²⁰.

În a doua jumătate a secolului al XIV-lea economia Bistriței se profilează tot mai mult pe meșteșug și negoț, chiar dacă nu se renunță complet la îndeletnicirile agricole. Meșteșugurile se diferențiază, apar primele organizații ale meșteșugarilor, breslele, cum ar putea fi cea a măcelarilor de la Bistrița din 1361²¹. Mai sînt amintiți în această perioadă : postăvarii, aurarii, brutarii, blănarii, croitorii, curelarii, cizmarii și alții²². Pentru prima oară un meșteșugar, reprezentantul postăvarilor din Bistrița, este menționat ca „civis”, cu ocazia confirmării, în fața conventului din Cluj-Mănăstur a dispoziției regelui Ludovic I privind interzicerea vînzării postavului de către un măcelar²³. Dezvoltarea aces-

¹⁹ Amănunte la K.G. Gündisch, *op. cit.*, p. 201. Genealogia familiei Geubul, în baza documentației lacunare de care dispunem, poate fi reconstituită în felul următor:

Urmașii lui Petru apar în 1344 într-un conflict pentru moșia Tîgău, dus cu nobilii de Fatha (Ub., II, p. 19) și ca posesori ai moșiei Buduș, în 1345 (Ub., II, p. 30—31). Din aceste documente reiese următoarea genealogie a familiei :

²⁰ R. Csallner, *op. cit.*, (II), în „Bistritzer Kalendar”, 1929, p. 117 et sq. Este vorba de familiile de Caila, Șintereag, Florești și Somir.

²¹ St. Pascu, *Meșteșugurile*, . . . , p. 60; M. Holban, *Pe marginea unor documente bistrițene din vremea anjevinilor. (Despre vechimea breslelor meșteșugărești la Bistrița)*, în „Omagiu lui P. Constantinescu-Iași cu prilejul împlinirii a 70 de ani”, București, 1965, p. 235—236, pune la îndoială autenticitatea documentului pe baza unor argumente discutabile.

²² St. Pascu, *op. cit.*, p. 64, 74, 106, 120, 150, 154, 329.

²³ *Vir discretus Georgius, filius Gebelini, civis de Bistricia* (Ub., II, p. 189). Trebuie menționat însă că documentul nu se referă la practicarea acestui meșteșug ci la negoțul cu produsele sale.

tor ramuri productive determină dezvoltarea comerțului, favorizat și de privilegiul din 1353 prin care se permite orașului ținerea unui târg după dreptul de la Buda²⁴. Privilegiul mărește și atribuțiile judeului local, în timpul târgului anual orașul fiind scos de sub orice altă jurisdicție, toate pricinile care s-ar ivi putînd fi judecate numai în fața autorității locale. La târg pot veni nestingheriți negustori (**mercatores**), vînzători (**institores**) și oameni de orice stare din oricare parte a regatului și din afara lui, ceea ce atestă o vie activitate comercială desfășurată la Bistrița și cu bistrițenii. În această activitate comercială sînt antrenați și reprezentanți ai greavilor din localitate. Faptul că acest document este promulgat la cererea celor doi jurați Martin, fiul lui Ioan zis Henul și de Ștefan, fiul lui Petru, membri ai familiilor grebiale mai influente din oraș²⁵, confirmă încă o dată că o parte a acestei păтури conducătoare de cives-greavi avea interese economice ce depășeau sfera agricolă, că, în perioada timpurie de dezvoltare a orașului, dispunînd de resursele financiare necesare unui comerț de anvergură, ei imprimă vieții economice a așezării un caracter tot mai pronunțat urban. Cu timpul această grupare din sinul patriciatului urban de tip grebial se identifică cu o nouă pătură de negustori și meșteșugari bogați, care va domina orașul din punct de vedere economic și politic. Uneori aceștia se pun, probabil și din motive de oportunitate politică, chiar în fruntea mișcării care, la cumpăna secolelor XIV—XV, domină viața social-politică a Bistriței, mișcare caracteristică orașelor din Transilvania cît și din Europa²⁶.

Dacă prima fază a evoluției social-politice a orașului este caracterizată de lupta, pe cele mai diverse căi, pentru obținerea autonomiei urbane, respectiv a unor privilegii menite să asigure dezvoltarea economică a orașului, soldată cu constituirea unei comunități orașenești prevăzută cu drepturi de administrație și jurisdicție autonomă, în fruntea căreia se află un patriciat constituit din greavi cu interese economice contradictorii, agricole și negustorești, care folosește magistratul ca un instrument de dominație și de apărare a intereselor sale, în această a doua fază negustorimea bogată — în cazul Bistriței și al altor orașe transilvănene în frunte cu greavii—negustori — în coaliție cu elemente ale meșteșugărimii bogate, ale intelectualității și sărăcimii orașului, luptă pentru asigurarea unei orientări economice mai pronunțate în favoarea negoțului și a meșteșugului, prin acapararea conducerii orașului. Un succes important în acest sens l-a obținut coaliția meșteșugărească-negustorească la Bistrița în 1366, cînd regele Ludovic I, la cererea orașenilor, oaspeților și locuitorilor din Bistrița, dispune respec-

²⁴ *Ub.*, II, p. 93; cf. și G.D. Teutsch. *Zur Geschichte von Bistritz*, în „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde“ (se va cita în continuare „Archiv“), S.N., IV, (1860). p. 267—268.

²⁵ cf nota 19.

²⁶ Asupra importanței acestor mișcări cf.: R. Dollinger. *Le patriciat des villes du Rhin supérieur et ses dissensions internes dans première moitié du XIV-e siècle*, în „Schweizer Zeitschrift für Geschichte“ 3(1953), p. 249; K. Czok. *Die Bürgerkämpfe in Süd- und Westdeutschland im 14. Jahrhundert*, în „Die Stadt des Mittelalters“ ed. de C. Haase (se va cita în continuare „Die Stadt“), Darmstadt, 1973, vol. 1 p. 324.

tarea „dreptului deplin de a-și alege în fiecare an, din mijlocul lor, după obșteasca și deopotriva lor învoire a tuturor, judele și jurații”²⁷. Astfel unul din mijloacele care s-au dovedit eficace pentru perpetuarea puterii în mâinile aceluiași cerc restrâns de persoane, este înlăturat, devenind posibilă ascensiunea unor oameni noi în fruntea urbei. Că măsura este îndreptată în mod fățiș împotriva acelei grupări de greavi care aspira la proprietăți funciare cu caracter feudal, ale acelor „**Saxones predia tententes ac more nobilium se gerentes**”, reiese din aceeași dispoziție, prin care nobilii stabiliți în localitățile districtului Bistrița sînt excluși de la dreptul de a fi aleși juzi, fiind obligați în același timp să contribuie de acum înainte și ei la achitarea dărilor către rege. În schimb crește rolul magistratului Bistriței care devine forul tutelar al locuitorilor din district, autoritățile locale, juzi și jurați sătești, putînd fi instalate doar cu asentimentul acestuia. De asemenea Bistrița obține „libertatea sibiană”, deci drepturile cuprinse în Diploma andreiană, iar magistratul Sibiului este instituit drept primă instanță de apel a pricinilor judecate la Bistrița. Aceste prevederi ale privilegiului din 1366 contribuie la unificarea, din punct de vedere juridic, a coloniei săsești nord-ardelene cu cea din sudul Transilvaniei, constituind una din premisele formării, în secolul următor, a Universității săsești pe care trebuie să o înțelegem și ca o alianță a orașelor ardeleni în vederea apărării și susținerii intereselor economice pe care le aveau. Prin toate aceste dispoziții, privilegiul acordat în 1366 contribuie la slăbirea influenței greavilor cu aspirații feudale și permite acelei grupări interesate în negoț, afaceri montanistice și meșteșug să-și impună punctul de vedere. Cine a stat în spatele acestei acțiuni aflăm din confirmarea actului în fața conventului din Cluj-Mănăstur: „**providi viri Henul et Symon, cives de Bistricia**”. Henul poate fi identificat cu ușurință în persoana celui Martin, fiul lui Ioan zis Henul din Bistrița, care în 1353, ca jurat, obține pentru Bistrița dreptul de tîrg anual, reprezentantul acelei grupări a păturii conducătoare care se orientase spre comerț. Pe Simion, necunoscut din alte documente, îl putem considera reprezentant al negustorimii bogate din Bistrița, interesată să obțină puterea în oraș.

Privilegiul din 1366 a confirmat de fapt procesul început la 1330, de formare a unei comunități orășenești cu drepturi de administrație și jurisdicție proprie. Nu este întimplător că Bistrița dispune acum de simbolurile caracteristice unui oraș liber: stemă și pecete proprie, casa sfatului²⁸.

²⁷ *Ub.*, II, p. 249–250. Acest document foarte important pentru istoria Bistriței este discutat și de: G. Budaker, *Die Erbgrafschaft von Bistritz*, în „Programm des ev. Gymnasium zu Bistritz...”. 1854/55 p. 8; G.D. Teutsch, *op. cit.*, p. 263 et. sq.; G.E. Müller, *Stihle und Distrikte als Untertelungen, der Siebenbürgisch-Deutschen Nationsuniversität 1141–1876*, Sibiu 1941, p. 6, 29,

²⁸ H. Planitz, *op. cit.*, p. 295.

Prima pecete a orașului este confecționată în 1367²⁹ (în ea e inserată și stema orașului), casa sfatului a fost construită probabil tot în acest timp³⁰; existența unei școli este atestată în 1388³¹. Din punct de vedere administrativ, orașul devine centrul necontestat al ținutului, care din această perioadă este numit în mod curent district.

Patriciatul orășenesc cuprinde acum, pe lângă reprezentanții grea- vilor cu interese în domeniul negoțului și mineritului, și alți negustori și meșteșugari înstăriți. Ca urmare, în politica economică a orașului, interesele meșteșugarilor și negustorilor sînt reprezentate mai bine, influența acestor grupări aflîndu-se într-o creștere continuă. În același timp populația cu posibilități economice mai reduse sau săracă este exclusă și pe mai departe de la conducerea orașului, ceea ce determi- nă o nouă polarizare a societății urbane printr-o omogenizare a intere- selor noii pătri conducătoare, aflată în contradicție cu celelalte stra- turi sociale din oraș, negustorimea și meșteșugăria mijlocie, precum și sărăcimea.

Interferența intereselor social-politice ale diferitelor grupări din pă- tura conducătoare este determinată pe plan economic de **gravitarea** lor spre **sfera comerțului**. Ea se realizează treptat, în decursul a aproxima- tiv patru decenii, finalizîndu-se la începutul secolului al XV-lea. Grea- vii, elementul dominant al patriciatului urban primar, sînt absorbiți tot mai mult de negustorimea bogată a localității, pe lângă uzura biologică și dispariția unor familii de greavi avînd un rol important vînzările- cumpărările și legăturile matrimoniale realizate între cele două gru- pări ale păturii conducătoare. Astfel primul jude al orașului, necunoscut cu numele, Petru Kretschmer, cumpără în 1403 de la urmașii unor greavi din Bistrița, o casă de piatră așezată în centrul orașului pentru suma imensă de 1000 florini³². Iar Margareta, probabil fiica unui greav din Bistrița, care în prima ei căsătorie intrase în familia nobililor de Șintereag, devine în a doua și a treia căsătorie soția unor patricieni din Bistrița, Ioan Kesthyus și Valentin Sopotha³³. Ioan zis Kesthyus pro- vine — putem deduce după numele lui (kesztyiis = în lb. magh. mînușar) dintr-o familie de meșteșugari îmbogățiți care se ocupau probabil și cu afaceri comerciale, căci importanțele proprietăți ale lui Kesthyus: o casă de piatră la Bistrița, o moară în hotarul orașului, pămînturi de arătură, livezi și finațe, nu puteau fi agonisite de un simplu meseriaș. Prin că- sătoria cu Margareta, văduva lui Ladislau de Șintereag, la acestea se

29 Fr. Zimmermann, *Die mittelalterlichen Siegel der Stadt Bistritz*, în „Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde“, V, (1882). p. 97. Pecetea alcătuită în 1367 redă stema orașului și inscripția: „*Sigillum civium de Bistricia*“. Este semnificativ că al doilea sigiliu cunoscut al orașului, cel din 1492 nu se mai referă doar la pătura conducătoare de „*cives*“ ci la întreaga comunitate: „*Sigillum civitatis Bistriciensis*“. După Șt. Dănilă, *Bistrița. Mic îndreptar istoric*, Cluj-Napoca, 1967, p. 8, capul de strău cu potcoavă în cioc ar sim- boliza, după vechea heraldică, indeletnicirile comerciale ale bistrițenilor.

30 O. Dahinten, *Beiträge zur Baugeschichte der Stadt Bistritz*, în „Archiv“, 50 (1941–44), p. 373.

31 Ub., II, p. 627–628: „Vincencio, quondam rectore scholarum in Bistricia“; G. Fischer, *Geschichte des Bistritzer Gymnasiums A.B. bis zum Jahre 1762*, în „Programm des ev. Obergymnasiums... zu Bistritz“ 1895/96, p. 8 îi atribuie în mod greșit numele de Ioan.

32 Ub., III, p. 301.

33 *Ibidem*, p. 462–463.

mai adaugă averea proprie a acesteia, apreciabilă și ea, avînd valoarea a cca. 400 florini. Al treilea soț al Margaretei, Valentin zis Sopotha, cetățean al orașului, care în 1403 apare ca jurat al Bistriței (sub numele **magister Valentinus**) preia, după moartea Margaretei, întreaga avere, este însă obligat, în 1408, de sfatul orașului, să dea, în baza dreptului de moștenire, o treime din avere copiilor Margaretei din prima căsătorie.

Și interesele unor meșteșugari bogați se interferează deseori cu comerțul, prin sistemul devenit uzual în acea vreme a cumpărării „**en gros**” și stocării materiilor prime necesare exercitării meșteșugului respectiv. Pentru negustori sistemul avea avantajul realizării rapide a afacerii comerciale, pentru meșteșugarii bogați această monopolizare a materiilor prime oferea pe de o parte posibilitatea realizării unor venituri sporite, prin vînzarea la un preț mai mare, iar pe de alta un mijloc de presiune asupra meseriașilor mai săraci din oraș. Cu timpul acești meșteșugari bogați renunță cu totul la exercitarea meseriei lor și se dedică numai afacerilor comerciale, doar numele amintind încă de profesia lor de odinioară. Nu este întîmplător că chiar purtătorii numelor acelor meserii care se pretau mai bine la asemenea afaceri sînt meșteșugarii reprezentați între anii 1403—1526 în sfatul orașului³⁴: măcelarii (**Fleischer, Carnifex, Mészáros, Thirman, Kottler-Keutler**³⁵), prin doi juzi și șapte jurați, blănarii (**Kürschner, Pello, Pellifex, Szűcs**) — 2 juzi și 6 jurați —, croitorii (**Schneider, Sartor, Szabó**) — 1 jude, 7 jurați —, tăbăcarii (**Lederer, Timár, Tymel**³⁶), — 1 jude, 5 jurați —, cizmarii (**Riemer, Corrigiator**) — 1 jude, 3 jurați —, cizmarii (**Schuster, Sutor, Gro**³⁶, **Barth**³⁶) cu 4 jurați, aurarii (**Goldschmied, Aurifaber**), fierarii (**Schmied, Faber**) cu 3 jurați și berarii (**Bierbrauer, Brewer**) cu 2 jurați.

Prin însăși specificul meșteșugului lor, măcelarii se ocupă și de desfacerea produselor³⁷ și se apropie cu atît mai mult de negoț cu cît tind să se ocupe și de procurarea materiei prime, devenind negustori de animale care monopolizează probabil importul animalelor din Moldova. Curînd unii măcelari se identifică cu negustorii, încercînd să facă comerț și cu alte produse cum ar fi postavul atît de îndrăgit de negustorii evului mediu datorită celor trei calități pe care le avea: putea fi

³⁴ Cf. anexa 2.

³⁵ Deși G. Kisch, *Bistritzer Familiennamen. Ein Beitrag zur deutschen Namenskunde*, în „Festgabe der Stadt Bistritz. Den Mitgliedern des Vereins für siebenbürgische Landeskunde gewidmet anlässlich der am 13 und 14. August 1897 in Bistritz abgehaltenen 49. Generalversammlung dieses Vereines“, Bistrița, 1897, p. 36, derivă numele Keutler din Kothe = casă țărănească, ni se pare mai plauzibilă explicarea etimologică a acestui nume din cuvintele Kottel. Kottelhof care în lb. germană veche, după „*Der Grosse Duden*“, vol. II, ed. 16, Mannheim—Wien—Zürich (1967), s.v., p. 413, s-ar referi la măruntaiele comestibile ale unui animal tăiat, respectiv la locul de tăiere a acestuia (Kottelhof = Schlachthof = abator).

³⁶ Ocupațiile acestora au putut fi identificate pe baza documentului din 12 noiembrie 1512, publicat de R. Schuller, *Wolfgang Forster. Bistritzer Stadtgeschichten aus dem Anfang des 16. Jahrhunderts*, în „Programm des ev. Gymnasiums... in Schässburg“, 1889/90, p. 3.

³⁷ Valoarea mare a produselor vehiculate o dovedește și un act datat 1460—1479 prin care Ioan Biro îl roagă pe judele Georg Eyben să-i plătească lui Petru Carnifex încă 30 de florini cu care era restant după cumpărarea a șapte chintale de carne (*septem cathuare vulgo themso*) A.O.B., nr. 48 (Necuprins de Berger).

transportat ușor, avea un preț ridicat și era căutat pe piață³⁸. Această încercare, a măcelarilor se lovește însă de opoziția postăvarilor de la Bistrița care reușesc să obțină de la rege interzicerea practicării de către măcelari a negoțului cu postav³⁹.

În exercitarea meșteșugului lor blănării, croitorii, curelarii, aurarii, cizmarii, berarii și fierarii erau de asemenea obligați să recurgă la materii prime inexistente sau rare în oraș sau în apropierea lui, fapt care le oferea meseriașilor mai înstăriți posibilitatea să aplice sistemul de stocare⁴⁰. Printre ei se numără și croitorul Andrei Sartor care își procura postavul de la o asociație de negustori bistrițeni din care făceau parte Petru Iwan (Eiben), Martin Guth, Valentin Münüch și Nicolae Pluttel. În 1416 el ajunge în conflict cu aceștia deoarece întârzie plata a patru bucăți (**stamina**) de postav de Louvain, pricină care ajunge să fie dezbătută în fața regelui Sigismund⁴¹. Pe tema vânzării de către cizmari a pieilor, aceștia ajung în 1455 în conflict cu tăbăcarii din Bistrița care reușesc să obțină de la rege interzicerea negoțului cu aceste mărfuri de către cizmari⁴². Că nu era vorba de o simplă vânzare a materiei prime excedentare, ci de existența unor stocuri anume făcute cu acest scop, o dovedește faptul că în acest conflict, care continuă pînă în prima jumătate a sec. al XVI-lea, sînt antrenați marii comercianți ai orașului. Pe lîngă alți factori, acest conflict generează contradicțiile izbucnite la începutul sec. al XVI-lea între două grupări ale patriciatului bistrițean, cea a lui Wolfgang Forster fiind de partea cizmarilor iar cea a lui Valentin Kugler de partea tăbăcarilor⁴³. Dovadă a interferenței dintre meșteșug și comerț este și existența unor hale ale măcelarilor, tăbăcarilor, blănărilor și cizmarilor care încă din prima jumătate a sec. al XV-lea au fost construite în piața orașului⁴⁴.

Numeroasele documente din secolele XV—XVI referitoare la comerțul Bistriței reflectă rolul mare pe care l-a jucat această ocupație în economia orașului. Comerțul unea diferitele grupări din cadrul patriciatului Bistriței interesate deopotrivă să-și mărească veniturile prin intermediul schimbului de mărfuri. Importante erau legăturile comerciale cu Moldova, care dealtfel constituie unul din rosturile acestui oraș.

38 H. Pirenne *op. cit.*, p. 42; F. Rörig, *Mittelalterliche Weltwirtschaft. Blüte und Ende einer Wirtschaftsperiode*, Jena, 1933, p. 15.

39 *Ub.*, II, p. 189.

40 Despre locul important pe care îl dețineau blănării și berarii în ierarhia socială a orașului medieval cf. G. Pfeiffer, *Die Entwicklung des Breslauer Patriziats*, în „Dt. Patr.“, p. 122. Cu privire la comerțul cu blănuri făcut de blănari este edificator privilegiul acordat de regele Wladislav II. în 1513, prin care li se îngăduie blănărilor să facă negoț cu blănuri de miel și de vulpe. Cf. H. Wittstock, *Nöser Zustände unter Wladislaus II. und Ludwig II. 1490—1526*, în „Archiv“, S.N., IV (1860), anexa 19, p. 93—94. Despre comerțul practicat de fierari cu mărfurile produse de ei cf. dispoziția regelui Matia Corvin privind înlăturarea piedicilor puse fierarilor bistrițeni care vin cu mărfurile lor la târgurile ținute pe teritoriul celor 7+2 scaune, Arhivele Statului Sibiu, *Zunfturkunden*, I, nr. 16, și privilegiul acordat în 1502 de Wladislav II, ca fierarii să poată face negoț pe piețele Transilvaniei, la H. Wittstock, *op. cit.*, anexa 22, p. 96—97.

41 *Ub.*, III, p. 16—17.

42 H. Wittstock, *Aelteres Zunft- und Gewerwesen in Bistritz bis ins 16. Jahrhundert*, în „Programm... Bistritz“, 1863/64, p. 12.

43 R. Schuller, *op. cit.*, p. 6.

44 O. Dahinten, *op. cit.*, p. 370—371.

Schimbările economice peste munți erau stimulate desigur de structura economică complimentară a ținuturilor de pe cele două versante ale Carpaților, meșteșugărească a Bistriței, agrară a Moldovei⁴⁵. Revelatoare este în acest sens reglementarea, în 1412, de către voievodul Stibor, a tarifelor vamale percepute la Rodna și adevierirea acestui document de către regele Sigismund în 1414⁴⁶, din care aflăm că prin acest loc de vamă se vehiculau mărfuri ca : fier, produse din fier, postav de Ypres, Louvain și Colonia, stofă poloneză, piper, scorțișoare, porci, oi, boi, vaci, lână, piei de jder, pește, seu, cai etc. Comerțul se făcea în ambele direcții, după cum atestă documentul lui Matia Corvin din 1473 prin care se asigură libera trecere a negustorilor moldoveni în Transilvania⁴⁷. Orășenii moldoveni fac chiar concurență celor de la Bistrița, din care motiv, în 1489 același rege interzice importul de haine din Moldova, import care ar dăuna croitorilor din Bistrița⁴⁸. Comerțul cel mai intens se făcea însă desigur cu animalele, acele mărfuri care se transportau singure, fapt explicabil cu starea drumurilor ce legau Transilvania de Nord cu Moldova, drumuri pe care nu se putea efectua transportul cu care. Acest lucru este atestat de importanța mare pe care o aveau negustorii de animale la Bistrița, dintre care în perioada 1403—1526 sînt atestați doi juzi și patru jurați ai orașului. Printre ei se evidențiază mai ales Petermann Fleischer, mare negustor de vite, care din veniturile realizate în această afacere a reușit să-și construiască una din casele cele mai frumoase de la Bistrița. În schimbul acestor produse, negustorii bistrițeni duceau în Moldova mărfurile importate din orașele sud-germane și nord-ungare, mai ales stoffe și mirodenii, mărfuri ușor transportabile și pe drumurile existente în această regiune.

Relațiile economice se reflectă și în schimbul de populație neîntrerupt efectuat între Bistrița și orașele moldovene, îndeosebi cu Suceava. Suceava era pe atunci centrul activității comerciale din Moldova⁴⁹, aici făcîndu-se legătura între marele drum comercial care lega nordul Europei, prin orașele poloneze, cu Marea Neagră și drumul comercial secundar care prin Bistrița—Cluj—Oradea — orașele nord-ungare făcea legătura cu marile centre comerciale din sudul Germaniei. Bistrițenii care, alături de cei veniți din orașele poloneze, se stabilesc la Suceava, Baia, Siret, Sasca (în a căror dezvoltare au un aport important), și moldovenii stabiliți la Bistrița pot fi întîlniți pe parcursul întregii perioade de care ne ocupăm. Juzi cu nume întîlnite la Bistrița, ca Rymer (1472 jude la Suceava⁵⁰), Schneider (1473, jurat la Suceava⁵⁰), Groph.

45 M. Dan, S. Goldenberg, *Bistrița în secolul al XVI-lea și relațiile ei comerciale cu Moldova*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”. Series Historia (se va cita „Studia”), fasc. 2. 1964, p. 32 et sq.

46 *Ūb.*, III, p. 526—529, 617—619.

47 A.O.B., Berger, nr. 252.

48 *Ibidem*, nr. 345.

49 I. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV.—XV. und XVI. Jahrhundert*, Gotha, 1911, p. 27.

50 E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. XV/1, ed. de Nicolae Iorga. București, 1911, p. 77.

Pannirasor, Koler, Tischler (1514 la Suceava⁵¹), Kiirschner, Binder (la Baia⁵¹), Zimmermann, Kunrad (la Siret⁵¹) ca și moldoveni stabiliți la Bistrița cum este Petru Moldner, ajuns la o stare materială deosebită reflectată în plata unei dări de 5 dica și în faptul că își permite în 1525 să aibă o pricină cu Thomas Werner, una din personalitățile cele mai influente din oraș, dovedesc existența acestor relații tot atât de bine ca și adăpostul pe care îl oferea Bistrița unor moldoveni atunci când țara lor era amenințată de turci⁵². Aflăm din documente și numele unor negustorii bistrițeni care fac afaceri⁵³ sau carieră⁵⁴ în Moldova. Prin toate acestea istoria Bistriței reflectă prin excelență simbioza transilvano-moldoveană a unui continuu schimb de populație⁵⁵.

Pe lângă comerțul cu Moldova, dar în corelație cu această funcție a Bistriței de mijlocitoare a schimbului de mărfuri dintre centrul și răsăritul Europei se desfășura negoțul cu orașele din apusul Europei. Acest comerț se desfășura uneori direct — în acest sens fiind atestată cumpărarea unor mirodenii la Nürnberg⁵⁶ — dar mai ales prin mijlocirea Vienei, Budei și a orașelor Bratislava și Levoča. Documentele care se referă nemijlocit la acest comerț sînt puține, lipsa lor este însă suplinită de atestarea unor legături familiare stabilite cu locuitorii acestor orașe, legături care de obicei vin să le întărească pe cele economice⁵⁷. Legăturile cu Viena sînt dovedite de stabilirea aici a unui membru al familiei de patricieni Abel din Bistrița, unde acesta a agornisit o avere considerabilă⁵⁸. Negustorii din Levoča, Ioan Lewkew și Matia zis de Lewche se stabilesc la Bistrița unde, continuînd să-și exercite ocupația, pătrund chiar în sfatul orașului⁵⁹. Deținînd dreptul de de-

51 N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen*, I, Gotha, 1905, p. 159, 173, 174.

52 A.O.B., Berger nr. 376 (doc. din 21 noiembrie 1490, dat de Vladislav II pentru „*barones ac nobiles et mercatores partium terre Moldavie*“).

53 Aflăm de obicei numele aceluia care nu-și achită datoriile făcute cu asemenea ocazie : la 1. noiembrie 1504 — Marcus Hewsell, dator cu 22 florini vistiernicului Jurja, Bernhard Schwertfeger, Gaspar Böschz, cf. *Ub.*, III, p. 330 (cu data greșită: 1404. Judele Fabian Eiben, căruia îi este adresată scrisoarea, este cunoscut doar în 1504, Gaspar Böschz, apare în registrul de impozit din 1505 cu o dare de 4 dica). Erau de obicei negustorii mai săraci care nu dispuneau de capitalul necesar marilor tranzacții comerciale și făceau afaceri pe baza creditului acordat de partenerii lor; cf. M. Dan, S. Goldenberg, *Der Warenaustausch zwischen Bistritz und den Moldauer Städten und Marktflecken im 16. Jahrhundert*, în „*Forschungen zur Volks- und Landeskunde*“, 10, nr. 1 (1967), p. 15.

54 Îl menționăm pe Hermann, castelan de Cetatea Albă, presupusul autor al unei cronici din timpul lui Ștefan cel Mare. R. Huss, *Die deutsche Chronik eines Bistritzer aus dem Jahre 1494 (bzw. 1502) und die Bistritzer Kanzleisprache des 15/16. Jahrhunderts*, în „*Siebenbürgische Vierteljahresschrift*“, 56 (1943), p. 122—164.

55 S. Goldenberg, *Contribuții la istoria Bistriței și a Văii Rodnei la începutul secolului al XVI-lea*, în „*Studia*“, fasc. 1, 1960, p. 59.

56 A.O.B., Berger 804. Negustorul bistrițean Hans Frank confirmă la 11. decembrie 1524 lui Iacob Mayr din Nürnberg o datorie restantă de 14 florini pentru piperul cumpărat în acest oraș; Despre relațiile comerciale între Nürnberg și Bistrița cf. și U.M. Schwob, *Kulturelle Beziehungen zwischen Nürnberg und den Deutschen im Südosten im 14. bis 16. Jahrhundert* — *Buchreihe der Südostdeutschen Historischen Kommission*, vol. 22, München, 1973, p. 5, 24—25.

57 A. Kubinyi, *Zur Frage der deutschen Siedlungen im mittleren Teil des Königreiches Ungarn (1200—1541)*, în „*Die deutsche Ostsiedlung...*“ (v. nota 16), p. 560.

58 Abel locuiește în principală stradă comercială din Viena, Kärtnerstrasse (*Chernerstrass*) ceea ce întărește presupunerea noastră că ar fi fost negustor; despre posesiunile sale la Viena cf.: *Ub.*, III, p. 42 (cumpărarea în 1392 a unei case ptr. 345 funți de denari), p. 218 (1398: cumpărarea altei case ptr. 132 funți den.), p. 301, (1403: donarea acestor case capelei sf. Ieronim), p. 412 (1406: confirmarea acestui donații).

59 *Ub.*, III, p. 520—521, IV, p. 117—118.

pozit, Pojonul (Bratislava), profitînd și de faptul că negustorii orașelor sud-germane preferau să-și vîndă aici mărfurile și să încredințeze desfacerea lor în regatul feudal maghiar negustorilor din acest oraș, devine în secolul al XV-lea un centru al comerțului extern, mai ales al celui cu postav. Mijlocînd acest comerț, negustorii din Pojon erau interesați să stabilească legături directe, personale, cu principalele centre de desfacere din regat. Un exemplu grăitor în acest sens este cel al familiei Forster, ai căror membri se stabilesc la Buda, Košice, Bártfa și la Bistrița, făcînd din aceste orașe adevărate emporii comerciale⁶⁰. Wolfgang Forster, stabilit la Bistrița, nu va juca aici un rol de seamă numai în mijlocirea comerțului cu postav — cu ocazia unei singure tranzacții cumpără postav de Perghaim în valoare de 165 florini — ci va descoperi repede și cealaltă sursă de venituri din zonă, mîneritul de la Rodna⁶¹. Comerț cu postav făceau la Bistrița și negustorii din Lwow, cărora Ștefan II, voievodul Moldovei, le acordă un privilegiu comercial prin care se înlesnea trecerea lor liberă, prin Moldova, la Bistrița⁶².

Dar comerțul extern al Bistriței, situată la marginea marilor arte-re comerciale europene, n-a jucat în economia Bistriței rolul pe care l-a avut de pildă la Brașov. Mai important era comerțul intern, local, ceea ce reiese și din numărul mai mare de documente referitoare la libertatea negoțului în Transilvania. Un rol important îl juca aprovizionarea cu mărfuri a orașelor miniere din zonă, mai ales Baia Mare și Rodna, de aceasta depinzînd chiar „bunul mers al acestor băi”⁶³. Pe lîngă alimente, Baia Mare era aprovizionată cu ovăz, hrana cailor folosiți în mine, cu diferite bunuri de larg consum și produse de fierărie⁶⁴. Documentele și legăturile familiare dovedesc de asemenea existența unui comerț intens cu Clujul, Reghinul și orașele din sudul Transilvaniei.

Prosperitatea și bogăția patricienilor din Bistrița se datorează totuși mai puțin comerțului. Sursa marilor averi care s-au acumulat la Bistrița la cumpăna sec. XV—XVI n-a fost nici meșteșugul și nici exploatarea terenurilor agricole ale orașului, ci mai ales **exploatarea intensă a minelor de la Rodna**⁶⁵. Exploatate probabil încă de către romani, zăcămintele de la Rodna sînt redescoperite la începutul sec. al XIII-lea, constituind unul din punctele de atracție pentru grupul de coloniști germani care se stabilesc în nord-estul Transilvaniei. Oraș minier înfloritor, Rodna este distrusă de marea invazie tătaro-mongolă din

60 *Budapest története*, II, p. 98 et sq.

61 Originea lui de la Pojon este atestată și de existența în acest oraș a unui jurat cu același nume, în 1508 (cf. Windisch, *Diplomatische und andere handschriftliche Beyträge zur Erdkultierung der ungarischen Geschichte*, în „Ungarisches Magazin”, I, Bratislava, 1791, p. 476. Pentru negoțul cu „Perghaymer tuechern” cf. A.O.B., Berger nr. 781. Despre personalitatea sa cf. R. Schuller, *op. cit.*

62 Ub., IV, p. 517—518.

63 Ub., III, p. 520—521: „*promotionem montanarum nostrarum*”.

64 A.O.B., Berger nr. 524—525.

65 M. Dan, S. Goldenberg, *Bistrița...*, p. 78. Despre rolul și importanța minelor de la Rodna: R. Csallner, *Alte deutsche Bergwerkskolonien im Norden Siebenbürgens*, în „*Studium Lipsiense. Ehrengabe für Karl Lamprecht dargebracht*”, Berlin, 1909, p. 55—72 și mai ales S. Goldenberg, *op. cit.*, p. 50—78.

1241, care însă nu curmă definitiv dezvoltarea localității. Ea se reface alit sub aspect urbanistic cît și administrativ, dar nu-și mai revine în urma celei de-a doua pustiiri tătărești, în timp ce Bistrița, mai ferită din calea năvălitorilor, se poate dezvolta și devine principalul centru al zonei. Minele însă sînt exploatate fără întrerupere. Un rol de seamă în reorganizarea activității miniere de la Rodna l-au avut patricienii din Bistrița încă din a doua jumătate a secolului al XIII-lea, dar mai ales în secolele XV—XVI, zăcămintele de argint de la Rodna constituind o importantă, probabil cea mai importantă sursă de venituri a acestora. Este motivul pentru care în tot cursul sec. al XV-lea unul din obiectivele de bază ale politicii păturii conducătoare a orașului a fost acapararea acestei regiuni, obiectiv atins în 1469 prin încorporarea de către regele Matia Corvin a Văii Rodnei la districtul Bistriței. Dar încă de la începutul secolului patricialul Bistriței a reușit să pună mîna, cel puțin temporar, pe acest izvor de bogăție. Unul din reprezentanții cei mai de seamă ai acestui patriciat, judele Petru Kretschmer, apare în 1409 drept nobil de Rodna, posesor nu numai al acestei localități ci al întregului district⁶⁶. Din documentele care ni s-au păstrat, Kretschmer, apare în primul rînd ca stăpîn feudal „a celor ce țin de cetatea Rodnei”, stăpîn pentru care regele Sigismund ia măsuri privind readucerea iobagilor fugiți pe alte moșii, iobagi care, după spusele documentului, ar dori acum să se întoarcă în vechile lor locuri și sînt oprîți feudali pe moșiile cărora s-au stabilit. Dar sîntem convinși că judele Bistriței și-a investit banii și în exploatările miniere din regiune. Kretschmer este reprezentantul noului patriciat constituit din negustori, meșteșugari și întreprinzători bogați, care în a doua jumătate a secolului al XIV-lea ajunseseră la conducerea orașului. Veniturile familiei, provenite probabil din cîrciumărit⁶⁷, judele Petru le-a plasat probabil nu numai în morărit (este posesor al uneia din morile cele mai mari din oraș) și comerț, ci și în minerit. În urma atitudinii luate în timpul răzvrătirii anti-narhice din 1403, cînd Bistrița l-a sprijinit pe regele Sigismund în lupta împotriva marii nobilimi, Petru Kretschmer, care, ca jude al orașului, a determinat desigur această orientare⁶⁸, este răsplătit probabil cu Valea Rodnei, donație care a garantat fără îndoială bunul mers al afacerilor miniere întreprinse aici încă într-o etapă anterioară. Kretschmer face parte din acei întreprinzători care au știut să îmbine afacerile rentabile sigure cum sînt cîrciumăritul și morăritul cu altele, riscante, dar bănoase, ca mineritul și comerțul, asigurîndu-și-le pe toate prin importante investiții în proprietăți imobile (pămînt și case). Proprietatea imobilă suplinea rolul băncilor inexistente în acea vreme, în

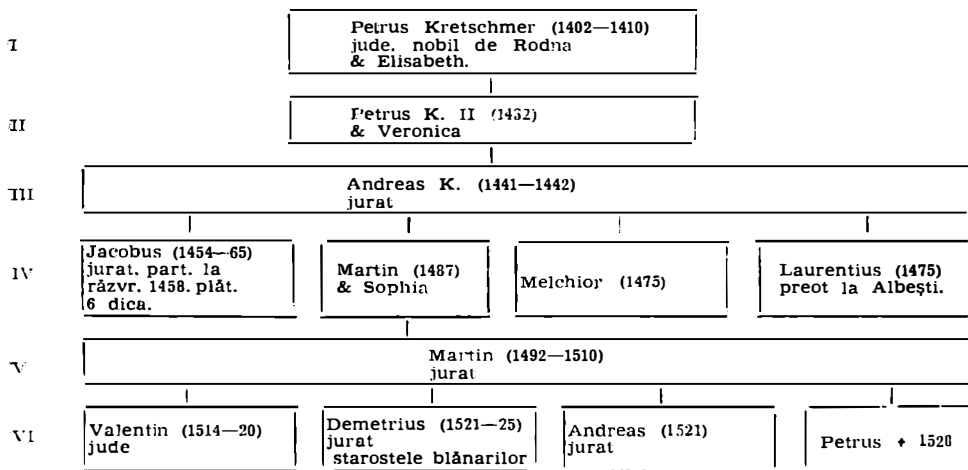
66 E. Mályusz, *Zsigmondkori oklevéltár*, II/2, Budapesta. 1958. p. 215—216 (17 III. 1409), p. 400 (înainte 10 VIII 1410), p. 400—401 (10 VIII 1410) și *Ub.*, III, p. 487 (13 IV 1410). Este interesant că Kretschmer apare concomitent cu titlul de jude al Bistriței și nobil de Rodna.

67 Numele de Kretschmer = cîrciumar (cf. G. Kisch, *op. cit.*, p. 34) ne permite să facem a-această presupunere. În 1403 Kretschmer plătește suma imensă de 1 000 fl pentru o casă din centrul orașului (*Ub.*, III, p. 296—297). Puterea lui economică este atestată și de faptul că poate împrumuta de la Știbor, voievodul Transilvaniei, 800 fl. (*ibidem*, p. 568—569).

68 K.G. Gündisch, *Siebenbürgen und der Aufruhr von 1403 gegen Sigismund von Luxemburg*, în „Revue Roumaine d'histoire”. XV, nr. 3. 1976. p. 417.

care se putea plasa temporar, cu ciștișig, capitalul realizat⁶⁹. Veniturile însemnate realizate prin aceste activități economice sînt atestate și de însemnatele donații pe care fiul său le-a putut face în 1432 altarului tuturor sfinților din biserica parohială din Bistrița: 8 iugăre de vie, 2 iugări, 1/4 din veniturile unei mori și două case pe strada Spitalului, una din străzile principale ale orașului⁷⁰. Familia Kretschmer de altfel este una din familiile cele mai influente din oraș, care în tot cursul perioadei de care ne ocupăm a jucat un rol de seamă în conducerea localității. Nu știm cît timp a rămas familia în posesiunea Rodnei; în 1440 întregul district al Rodnei este dăruit de regina Elisabeta, soția lui Albert de Habsburg, nobililor Jackh de Kusal⁷¹. În 1453, cînd Ladislau Postumul îi dăruiește lui Iancu de Hunedoara orașul și districtul Bistriței, și Valea Rodnei este încorporată noului comitat perpetuu⁷². După

⁶⁹ K. Fritze, *Die Wirtschaftsstruktur der wendischen Hansestädte im 15. Jahrhundert und ihre Beziehungen zum flachen Lande*, în „Entwicklungsprobleme des Feudalismus im Ostseebiet“, Tartu, 1970, p. 43.
⁷⁰ *Ub.*, IV., p. 477—479, p. 489—493. Genealogia familiei Kretschmer, în lumina documentelor existente și a unor date oferite de O. Dahinten, *op. cit.*, p. 105, se prezintă în felul următor:

⁷¹ *Ub.*, IV, p. 49; S. Goldenberg, *op. cit.*, p. 64.

⁷² S. Dragomir, *România din Valea Rodnei și Sașii din Bistrița*, în „Contribuțiuni istorice privitoare la trecutul Românilor de pe pămîntul crăiesc”, Sibiu, 1913, p. XCVI—XCVIII. Incorporarea nu rezultă din actul de danie propriu-zis, *Ub.*, V, p. 368—369, ci din privilegiul acordat locuitorilor Bistriței de Iancu de Hunedoara la 22 iulie 1453, *Ub.*, V, p. 412—414, unde e vorba de „*possessione nostra Rodna*”. Valea Rodnei a rămas sub administrația Bistriței după desființarea comitatului perpetuu și a fost încorporată Bistriței deja în 1469 (A.O.B., Berger nr. 210) prin scrisoarea regelui Matia către oficialitățile din Rodna, din 30 septembrie 1469: „*Quia nos districtum predictum durante nostro beneplacito ad civitatem nostram Bistricensem duximus annectandum, ideo fidelitati vestre firmiter committimus, quatenus a modo deinceps ad prefatam civitatem nostram Bistricensem tam in solutione censuum vestrorum, quam aliis quibuscunque rebus attendere debeatis*”. În același sens, a unor donații anterioare a Văii Rodnei, vorbește și documentul din 4 noiembrie 1472 adresat de Ma-

desființarea acestuia, Matia Corvin, în spiritul politicii sale de centralizare — prin care caută să îmbunătățească situația economică a orașelor, care constituiau baza socială a acestei politici — include din nou târgul și Valea Rodnei la orașul Bistrița. Încorporarea, rod al unor strădăni continuie ale patriatului bistrițean, este făcută însă și cu scopul — clar exprimat în document — de a se restaura minele de la Rodna Ca și acordarea dreptului de exploatare a salinelor din zonă și a cămării de sare de la Albești⁷³, această măsură a regelui se încadrează într-o politică economică de revalorificare a resurselor de materie primă, de repunere în funcțiune a minelor părăsite. Patriatul de la Bistrița profită de ocazie, efectuează mari investiții care curînd vor aduce și rezultatele scontate. Concomitent însă și desigur și cu scopul de a acoperi întrucîtva cheltuielile făcute cu ocazia redeschiderii minelor de la Rodna, patriatul din Bistrița, încălcînd prevederile diplomei lui Matia Corvin, impune locuitorilor din Valea Rodnei sarcini tot mai apăsătoare, darea percepută în acest district românesc ridicîndu-se în 1519 la 312 florini⁷⁴, sarcină la care se adaugă și obligații militare și în muncă.

Familiiile cele mai însemnate din Bistrița: Eiben, Beuchel, Kugler, Kretschmer, se avîntă în afacerile miniere de la Rodna. Lor li se alătură alții, atrași de mirajul aurului: Ioan Lulay din Sibiu, Wolfgang Forster din Pojon și, curînd, Fuggerii, marea casă comercială din Augsburg care n-a lipsit niciodată cînd era vorba de realizarea unor afaceri din minerit⁷⁵. Investițiile serioase care s-au făcut atît pentru cumpărarea minelor⁷⁶ cît și pentru repunerea lor în funcțiune se amortizau repede, dacā ne gîndim că valoarea unui sfert din veniturile realizate la Rodna valora în 1533 nu mai puțin de 150.000 florini și că Wolfgang Forster, unul din principalii antreprenori, realizează din 1514, cînd cumpără prima mină, și pînă în 1530, cînd este decapitat, profituri evaluate la peste 45.000 florini⁷⁷. Aceste venituri imense care se puteau realiza din

tia Corvin stringătorilor de dări din comitatul Dăbica (A.O.B., Berger nr. — 251): „*Exponitur nobis in personis prudentum et circumsectorum iudicis turatorumque civium et comunitati civitatis nostre Bistricensis, quod licet alias unversit Vallachi, in districtu Rodna Velgye commorantes, per divos reges Hungarie nostros scilicet predecessores eidem civitati in perpetuum donati fuissent; tamen his preteritis temporibus dicatores nostri ab eadem civitate ipsos Vallachos separassent et in medium nobilium comitatus predicti numerassent atque dicassent, in preiudicium libertatis eorum et damnum non modicum*”. Incorporarea a fost doar reinnoită în 1475, prin privilegiul din 5 iunie, publicat între altele la S. Dragomir. op. cit., p. XCI—XCVIII.

73 Dreptul de exploatare a salinelor este acordat la 12 mai 1471 (A. Berger, op. cit., nr. 231), veniturile cămării de sare de la Albești la 5 iunie 1475 (A.O.B., Berger, nr. 709).

74 S. Goldenberg, op. cit., p. 67.

75 G. Gündisch, *Die siebenbürgische Unternehmung der Fugger. 1528—1531*, în „Omagiul lui Ioan Lupaș la împlinirea vîrstei de 60 de ani”, București, 1943, p. 329. Din vizita factorului Fuggerilor la Bistrița ies în evidență legăturile acestora cu partida lui Wolfgang Forster.

76 Văduva lui Fabian Eiben și Wolfgang Forster cumpără pentru 1000 florini partea lui Ioan Bykli de Bykol din minele de la Rodna. Cf. S. Goldenberg, op. cit., p. 68.

77 *Ibidem*, p. 69, 74.

minele de la Rodna explică lupta crâncenă dusă între diferitele partide de patricieni pentru acapararea lor, luptă care deseori s-a soldat și cu victime omenesti⁷⁸. Pătura conducătoare a Bistriței care se orientează tot mai mult spre aceste afaceri miniere — ca și patriciatul din Brașov, dar mai ales din Sibiu, care organizează exploatarea minelor din Munții Apuseni⁷⁹ — și se lansează și în afaceri financiare de proporții, poate fi considerată deja drept precursora a capitalismului din secolele următoare. Rodna devine un punct de atracție de prim rang pentru acești întreprinzători, printre care se numără juzii Sibiului Thomas Altemberger, Nikolaus Proll, Marcus Pemfflinger și Johannes Lulay. Aceștia realizează venituri imense din exploatarea minelor din Munții Apuseni și din arendarea cămării regale de la Sibiu și încearcă să pătrundă și în afacerile de la Rodna. Doi dintre ei reușesc: Nikolaus Proll apare ca fost proprietar al unor mine de la Rodna⁸⁰, la fel Ioan Lulay sen., care pătrunde în aceste afaceri prin căsătoria sa cu văduva lui Fabian Eiben. Ioan Lulay jun., cetățean al Bistriței, dăruit împreună cu Wolf Forster cu dreptul de exploatare a minelor de la Rodna și cu monopolul cârciumăritului din localitate⁸¹, este fiul acestuia. Marcus Pemfflinger, înrudit cu Lulay și prin acesta cu familiile Eiben și Beuchel din Bistrița avea, de asemenea, interese aici. Faptul că acești întreprinzători s-au impus la începutul secolului al XVI-lea în mineritul transilvănean poate fi explicat probabil și cu noile metode introduse în exploatarea minelor de aici, metode cunoscute în Italia (Proll era de origine italiană) și Germania (Altemberger, Lulay, Pemfflinger erau originari de aici).

⁷⁸ Nu insistăm asupra prezentării acestor evenimente deoarece ele sînt prezentate în mod concludent de: R. Schuller, *op. cit.*; idem *Andreas Beuchel. Ein Beitrag zur Bistritzer Stadtgeschichte in dem Zeitalter des Thronstreites zwischen Ferdinand I., und Zápolya*, în „Archiv“, XXIII (1890), p. 5—72; H. Wittstock, *Nösner Zustände...: A. Berger, Das Verhältnis von Bistritz zu dem Moldauer Woiwoden Peter Rareș*, în „Festgabe zur Feier der Einweihung des neuen evang. Gymnasial —, Bürger — und Elementarschulgebäudes A.B. in Beszterce (Bistritz) am 7. Oktober 1911, zugleich Beilage zum Programm des Obergymnasiums für 1910/1911“, Bistrița, 1911, p. 37—79; S. Goldenberg, *op. cit.*

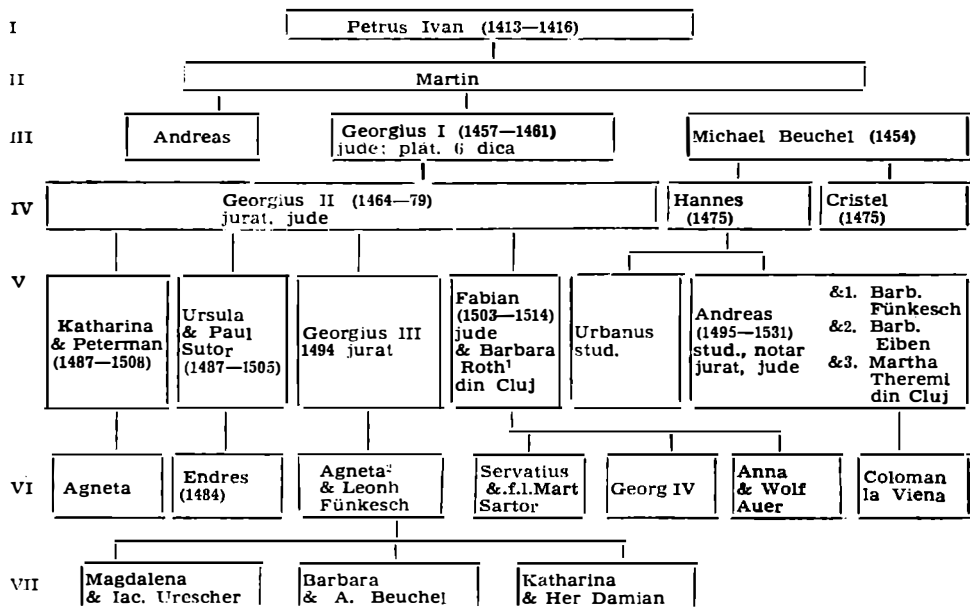
⁷⁹ G. Gündisch, *Deutsche Bergwerkssiedlungen in dem siebenbürgischen Erzgebirge*, în „Deutsche Forschung im Südosten“, I (1942), p. 53—81.

⁸⁰ dispoziția regelui Ludovic II. din 17 februarie 1519 (A.O.B., Berger. nr. 655) către oficialitățile din Rodna cu privire la păstrarea lui Valentin Kugler în drepturile sale asupra minerii de la Rodna: *que quondam Nicolai Proll profuisse dicitur*.

⁸¹ dispoziția regelui Vladislav II din 24 mai 1505 (A.O.B., Berger nr. 449) privind reinstalarea comitetului cămării de sare din Sibiu. Ioan Lulay, în posesiunea „*cuiusdam domus et domus habitis*“, și doc. din 6 noiembrie 1519. A.O.B., Berger nr. 670.

Familia care a jucat un rol deosebit de important în exploatarea zăcămintelor de la Rodna a fost desigur familia Eiben⁸². Georg Eiben jun., jude al Bistriței în anii 1471—1479 a luat desigur inițiativa care a dus la încorporarea de către Matia Corvin a Văii Rodnei la Bistrița și s-a numărat printre primii care s-au interesat de repunerea în funcție a minelor. Cît de rentabilă a fost această afacere pentru familie, o dovedește și dublarea, în decurs de cincizeci de ani, a impozitului plătit de ea: dacă George Eiben sen., plătea în 1461 6 dica, pe atunci e drept cea mai mare dare plătită în oraș, văduva nepotului săi, Fabian Eiben, plătește în 1520 12 dica⁸³. Legături matrimoniale vin să întărească această poziție economică, reflectă însă în același timp și interesele întreprinzătorilor din alte localități de a pătrunde în afacerile montanistice de la Rodna. Astfel familia nu este înrudită numai cu unele din personalitățile cele mai influente din oraș, ca judele Martin Sartor (cro-

⁸² Genealogia familiei, în lumina documentelor și a lucrărilor lui R. Schuller despre Beuchel și Forster, a lui A. Berger despre legăturile Bistriței cu Petru Rareș și a lui O. Dahinten se prezintă în felul următor:

1. Barbara Roth
&1. Fabian Eiben
&2. Ioan Lulay din Sibiu
&3. Andreas Beuchel

2. Agneta Eiben
&1. Leonnard Fünkesch
&2. Wolfgang Forster
din Pojon — jude

⁸³ A.O.B., IV a, nr. 1, 2 și 13.

itor sau negustor de postav), starostele cizmarilor Paul Sutor, marele negustor de vite Leonhard Fünkesch sau întreprinzătorii Andreas Beuchel și Wolfgang Forster, ci și cu familia de negustori din Cluj ca Peter Roth sau Peter Theremi (care a fost și jude al acestui oraș⁸⁴), cu marii antreprenori de mine și specialiști în afaceri financiare ca Ioan Lulay și Marcus Pemfflinger. Legați prin căsătorie cu familia Eiben, Andreas Beuchel și Wolfgang Forster vor promova ca juzi ai orașului tot interesele acesteia, ceea ce stârnește opoziția altor familii interesate în afacerile montanistice de la Rodna, care se grupează în jurul juzilor Valentin Kugler și Thomas Werner. Legăturile matrimoniale, dovadă a întrepătrunderii marilor familii de patricieni din localitate, reflectă pe de altă parte relațiile comerciale pe care le avea orașul, și ofereau noiilor veniți posibilitatea de a pătrunde în pătura conducătoare⁸⁵. Familia Eiben, a cărei bogăție provenea din comerț, era în contacte cu negustori din Cluj și Pojon, dovadă a direcției pe care se desfășura comerțul occidental al Bistriței.

Reiese din cele enunțate mai sus, că și patriciatul de la Bistrița, ca și păturile conducătoare din celelalte orașe transilvănene, pornind de la o acumulare primitivă a capitalului, realizată din meșteșug, comerț și exploatarea pământurilor de care dispune, pășește, începînd cu sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul celui următor, pe calea unor **afaceri cu pronunțat caracter precapitalist**, care se realizează în Transilvania mai ales în domeniul mineritului și al finanțelor, fenomen care poate fi observat și în orașele din centrul Europei⁸⁶. Ei folosesc magistratul orașului, în a cărui compoziție joacă un rol preponderent, în vederea realizării intereselor lor economice și politice, a înlăturării concurenței, ceea ce determină din punct de vedere social și economic o polarizare a populației din localitate și ascuțirea contradicțiilor sociale de aici. Ele au izbucnit la Bistrița atît cu ocazia răscoalei lui Gheorghe Doja cît și a luptelor sîngeroase între diferitele fracțiuni patriciene care s-au desfășurat în deceniile doi-trei ale sec. al XVI-lea.

Din punct de vedere economic, pătura conducătoare a orașului era constituită deci din elementele bogate din localitate: **negustori bogăți**, care practica comerțul intern, extern și de tranzit; **meșteșugari înstăriți** care, practicînd sistemul de stocare, se apropiau de interesele negustorilor și exercitau prin funcțiile de conducere deținute în bresle și prin monopolul asupra materiilor prime necesare o dominație asupra

⁸⁴ S. Goldenberg, *Clujul în sec. XVI. Producția și schimbul de mărfuri*, București, 1958, p. 95; 265, nota 3.

⁸⁵ H. Planitz, *op. cit.*, p. 268, A. Kubinyi, *Zur Frage...*, p. 560 și mai ales H. Mitgau, *Geschlossene Heiratskreise sozialer Inzucht*, în „Dt. Patr.“, p. 1—25.

⁸⁶ E. Uitz, *Die europäischen Städte im Spätmittelalter, Haupttendenzen der Entwicklung der Stadt und der Stadt — Landbeziehungen von der zweiten Hälfte des 13. bis zum Ausgang des 15. Jahrhunderts*, în „Zeitschrift für Geschichtswissenschaft“ (se va cita „Zschr. f. Geschw.“), XXI (1973), p. 400—425; G. Vogler, *Revolutionäre Bewegung und frühbürgerliche Revolution. Betrachtungen zum Verhältnis von sozialen und politischen Bewegungen und deutscher frühbürgerlicher Revolution*, în „Ztschr. f. Geschw.“, XXII (1974), p. 394—411. Despre rolul comerțului în acumularea primitivă a capitalului necesar întreprinderilor miniere cf. J. Strieder, *Studien zur Geschichte kapitalistischer Organisationsformen. Monopole, Kartelle und Aktiengesellschaften im Mittelalter und zu Beginn der Neuzeit*, München—Leipzig, 1925, p. 6, 17.

meseriașilor de rînd; **proprietari de imobile** (case, pămînt) pe teritoriul orașului și chiar în comitate, de obicei tot negustori, meșteșugari înstăriți sau întreprinzători care își asigurau prin aceste achiziții o parte din avere sau le foloseau ca depuneri cu cîștig a veniturilor realizate din afacerile mai riscante de negoț sau minerit; **întreprinzători** care investesc capitalul acumulat din comerț, meșteșug sau proprietăți imobile în arendarea vămii și apoi a minelor de la Rodna. În realizarea intereselor sale economice această pătură se folosește de sfatul orașului, instrumentul prin care deținătorii puterii economice exercită puterea politică din oraș. Constituit ca oraș cu drepturi de administrație și jurisdicție proprie încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, Bistrița devine la începutul sec. XV oraș liber regal⁸⁷, condus de un jude și 12 jurați aleși anual între 25 și 31 decembrie⁸⁸. Aceștia alcătuiau sfatul (**consulatum**) în a cărui atribuții intrau administrația, finanțele și jurisdicția orașului și districtului (temporar sfatul era și forul de apel pentru pricinile judecate la Cluj), el fiind înzestrat timp de un an cu puteri aproape despotice. A pătrunde în sfatul orașului însemna deci a avea parte de aceste puteri, a avea posibilitatea de a le folosi în interesele proprii. Este motivul pentru care tendința celor care au ocupat un loc în acest centru de putere executivă este de a păstra puterea în mîinile lor. Dacă la început membrii sfatului erau aleși de toți cetățenii, cu timpul o minoritate din locuitorii înstăriți ai orașului acaparează dreptul de alegea a judeului și juraților. Încercările populației de rînd și chiar ale puterii centrale de a pune frîu acestor tendințe⁸⁹ nu au succes, posibilitățile de pătrundere în sfatul orașului devin tot mai mici, ele limitîndu-se la un cerc restrîns de familii care dețineau și puterea economică din oraș. Capacitatea de pătrundere în sfatul orașului (**Ratsfähigkeit**) devine de aceea una din caracteristicile principale ale păturii conducătoare, ale patriciatului urban medieval. Este semnificativ în acest sens faptul că în decurs de 124 de ani au pătruns în conducerea orașului doar membrii a 71 de familii. Dacă luăm în considerare mortalitatea mare caracteristică orașelor medievale, faptul că în medie o familie nu rezista aici mai mult de 2—3 generații, numărul familiilor reprezentate în sfat se restrînge și mai mult. Din aceste 71 familii 35 sînt menționate documentar cel mult 10 ani, altele 15 pe o perioadă

⁸⁷ Prin privilegiul regelui Sigismund din 2 iulie 1405 (*Ub.*, III, p. 346—350), prin care acesta răspîndește și atitudinea luată de oraș în timpul răzvrătirii nobiliare din 1403; cf. și nota nr. 68.

⁸⁸ H. Wittstock, *Bistritz um die Mitte des sechszehnten Jahrhunderts*, în A. Kurz, *Magazin für... Geschichte... Siebenbürgens*. II. 1861, p. 151; O. Kisch, *op. cit.*, p. 38; A. Berger, *Das Verhältniss...* p. 42.

⁸⁹ Astfel regele Sigismund, prin actul din 29 iulie 1414 (*Ub.*, III, p. 617—618) interzice ca judele să fie ales de o minoritate a orașenilor care „legîndu-se laolaltă, fără știința și fără voia celorlalți mai mulți bărbați de treabă și cinstiți și mulțimii celei mari a obștii poporului, cînd vine vremea alegerii dintre voi a unui jude, au avut pînă acum obiceiul să-l aleagă și să-l pună în slujba ei, de capul lor, cu îndrăzneală”. Făcînd aluzie la încercările populației de rînd de a opri cu forța acest proces, regele arată că din această pricină „s-au iscat de multe ori în mijlocul vostru mari și fel de fel de răzvrătiuri, certuri și zvonuri” (traducerile aparțin prof. Th. Naum). Pentru situații asemănătoare din orașele franceze la sfîrșitul secolului XIII, cf. F. Pall, *Structura socială a Franței după tratatul de drept feudal al lui Beaumanoir*, în „Studii și cercetări de istorie”, Cluj, VII (1956), p. 53.

de 10—50 ani, numai 12 timp de 50—100 ani și doar 9 peste 100 de ani⁹⁰. De unde rezultă și uzura destul de rapidă a populației orășenești. Dintre cei 211 membri ai acestor 71 de familii, 139, adică 65%, sînt atestați ca membri ai sfatului, juzi sau jurați, funcții pe care aceștia le-au deținut în 223 cazuri, deci în medie timp de 1,5 ani de persoană.

Mult mai redus era numărul familiilor din care era ales judele orașului, doar 22 de familii atestînd prin aceasta puterea lor economică și politică. Între anii 1402—1526 (deci între primul an în care ne este cunoscut numele judeului orașului și anul limită al investigației noastre), deținătorul funcției supreme din oraș este cunoscut doar în 65 de cazuri, ceea ce înseamnă 52,4% din totalul de 124 ani. La Buda situația este mai bună, numele juzilor fiind atestat în decurs de 90 de ani de 73 ori, fiind cunoscuți deci 81% dintre ei⁹¹. În cei 65 de ani în care cunoaștem juzi la Bistrița s-au perindat la conducerea orașului 27 de persoane, ceea ce înseamnă că o persoană a deținut funcția de jude în medie timp de 2,4 ani⁹², ceea ce corespunde și cu următoarea statistică :

Nr. de ani deținuți de 1 jude	Nr. persoane	Nr. ani
1 an	8*	9*
2 ani	9	18
3 ani	5	15
4 ani	2	8
5 ani	3	15
TOTAL	27	65

* Decalajul se datorează faptului că în doi ani sînt atestați cite 2 juzi prin moartea lui Eiben 1514 și judez surrogatus Solomon Funipar în 1521).

Este semnificativ că juzii care au deținut cel mai mult timp această demnitate fac parte din familiile cele mai importante din oraș: Eiben (3 juzi, cite 5 ani = 15 ani), Fleischer (2 juzi = 6 ani), Riemer (1 jude = 4 ani), Kürschner (4 ani), Kretschmer (3 ani), Forster (3 ani) etc. Ocupațiile pe care le-au avut acești juzi reflectă atît rolul acestora în viața economică a orașului, cît și interesele care au fost reprezentate în conducerea sa :

Ocupația	Nr. juzilor	Nr. ani deținuți	Media de ani/jude
Meșteșugari	9	17—26 %	1,9 ani
Negustori	4	10—15,5%	2,5 ani
Afaceri mine	8	25—38,5 %	3,1 ani
Necunoscută	6	13—20 %	2,1 ani
TOTAL	27	65—100 %	2,4 ani

⁹⁰ Cf. anexa nr. 2.

⁹¹ *Budapest története*, II, p. 138.

⁹² La Buda 2,5 ani, *ibidem*.

În comparație cu Buda, la Bistrița rolul meșteșugarilor este mult mai mare. Dacă la Buda sînt atestați doar 2 juzi care au deținut cîte un an această funcție, la Bistrița numărul juzilor proveniți din meșteșugari este sensibil sporit. La Buda rolul negustorilor este mult mai mare, ei deținînd 69% din totalul anilor în care sînt atestați ca juzi; acest lucru se explică atît prin importanța mult mai mare care a jucat-o negoțul în economia capitalei ungare cît și prin faptul că mulți dintre cei ce se ocupau la Bistrița cu meșteșuguri sau afaceri miniere erau în același timp și negustori. Ca negustori îi putem considera probabil și pe cei a căror ocupație nu am putut-o identifica. Reiese însă clar rolul afacerilor miniere în economia Bistriței, chiar dacă imaginea este puțin deformată datorită faptului că sînt atestați mult mai mulți juzi din perioada în care mineritul a jucat un rol deosebit de mare în viața social-economică a orașului.

Compoziția sfatului orașului poate fi cercetată mult mai greu, deoarece nu dispunem decît pentru foarte puțini ani de liste complete ale juraților. Din perioada 1402—1526 cunoaștem 112 persoane care au făcut parte din magistratul orașului de 158 ori, o persoană aflîndu-se deci în exercițiul funcțiunii în medie de 1,4 ani. Dintre acestea erau :

Ocupația	Nr. de persoane	De cite ori?	Medie ani/jurat
Negustori	19— 17%	25— 16%	1,3 ani
Meșteșugari	46— 41%	69— 44%	1,5 ani
Afaceri mine	15— 13%	25— 16%	1,6 ani
Necunoscută	32— 29%	39— 24%	1,2 ani
TOTOAL	112— 100%	158— 100%	1,4 ani

cea ce reflectă din nou ponderea mare pe care o aveau meșteșugarii în alcătuirea păturii conducătoare a orașului și, dacă adăugăm pe cei cu ocupații necunoscute la negustori, și rolul acestora în conducere, importanța afacerilor miniere reieșind din această statistică în mod corect. La Buda compoziția sfatului orașului se prezintă astfel: negustori 35,8%, meșteșugari 15,8%, intelectuali 12,6% și necunoscuți 35,8%. A. Kubinyi, autorul capitoului, înglobîndu-i pe necunoscuți tot la negustori⁹³.

Pătura conducătoare din punct de vedere economic și politic căuta să se diferențieze și prin alte mijloace de restul populației. Numai patricienilor li se cuveneau titlurile de „dominus”, „Herr”, cum sînt numiți în scrisorile oficiale și particulare sau în socotelile orașului, ei erau „providi viri”, și, începînd cu a doua jumătate a secolului al XV-lea, „circumspecti et prudentes”. Muritorul de rînd li se adresa cu „ewer weyshelt” (1503), „weyser her” (1518) sau chiar „ersam, wolweis und fursichtiger her” (1520). Astfel patricienii Bistriței nu se deose-

⁹³ Ibidem.

besc cîtuși de puțin de semenii lor din alte orașe europene care se împodobeau cu adjective ca : **circumspecti, discreti, meliores, optimi, providi, prudentes weisesten**, ș.a.m.d. Se îmbrăcau în haine luxoase, din stofe aduse din Flandra, își confecționau peceți proprii sau chiar steme⁹⁴, își trimiteau copiii la facultate, de preferință la cea juridică pentru a-i pregăti în vederea funcțiilor pe care le vor deține în oraș. Printre aceștia se numără Andreas Beuchel viitorul jude, student la Cracovia, Servatius Eiben, fiul judelui Fabian, înscris la universitatea din Viena, Urbanus Hasz (Beuchel?), student la Paris și mulți alții⁹⁵. Studiile universitare erau un lux pe care nu și-l putea permite oricine, ceea ce explică faptul că mai ales copii de patricieni au plecat de la Bistrița pentru a-și însuși cunoștințe la școlile superioare din Europa.

Lipsiți de scrupule în urmărirea intereselor economice pe care le aveau, patricienii căutau poate să-și suplinească lipsa lor de corectitudine și moralitate în activitatea cotidiană prin donații către biserică, sperînd să-și răscumpere astfel păcatele. Păcat era, după prescripțiile bisericii catolice, însăși ocupația cu care se îndeletniceau mulți dintre ei, comerțul. Dar conștiința lor era desigur încărcată și de exploatarea nemiloasă a oamenilor de rînd, de metodele folosite în realizarea veniturilor. Donînd prin testament o parte din avere unor ordine călugărești din oraș, unui altar din biserică sau bisericii însăși, patricienii sperau în iertarea acestor păcate. Donațiile erau în același timp, ca și în alte părți, un mijloc de ciștiigare a bisericii pentru interesele proprii și serveau popularității familiei donatorului. Asemenea donații sînt amintite încă din 1413, cînd o serie de patricieni și negustori din Bistrița, printre care și judele Andreas Riemer, donează conventului dominican o parte dintr-o moară, vii și vin în cantități considerabile. Printre cei care testează o parte din averea lor în folosul bisericii se numără și fiul judelui Petru Kretschmer; beneficiar este în acest caz un altar al tuturor sfinților din biserică sf. Nicolae, precum și preotul, slujitor la acel altar⁹⁶. În anul 1454 magistratul orașului autentifică o listă cu donații făcute predicatorilor din Bistrița, printre donatori figurînd nume ca Michael Beuchel sau Andreas Eiben⁹⁷. Se cunoaște testamentul Ursulei, născută Eiben, soția lui Paul Sutor, numit de obicei „**Meister Paul**”, sta-

⁹⁴ Pecetea lui Abel din Nösen (Bistrița), aplicată pe un document păstrat în arhivele vieneze, avea gravată o pasăre străpunsă de o săgeată (*Ub.*, III, p. 301). Stema negustorului Petermann Fleischer și, poate, și a rudelor sale din familia Eiben, poate fi văzută deasupra portalului casei „Petermann” din Bistrița.

⁹⁵ Copiii patricienilor din Bistrița frecventau mai ales universitatea din Cracovia, unde între anii 1448—1520 întîlnim 17 studenți originari din acest oraș. În matricolele universității din Viena sînt înscrși între anii 1509—1526 cinci studenți bistrițeni, iar la Wittenberg, un student în 1524. Cf. extrasele din matricolele universităților publicate în „Archiv” II (1855), p. 134—141, V (1861), p. 115—118, VI (1864), p. 291—297, X (1872), p. 164—181 și XVI (1881), p. 321—354. La celelalte universități europene nu sînt menționați studenți din Bistrița. Despre Urban Haszy (Beuchel) cf. B. Iványi, *Geschichte des Dominikanerordens in Siebenbürgen und der Moldau*, în „Siebenbürgische Vierteljahresschrift”, 62 (1939), p. 30. Despre studiile copiilor de patricieni cf. H. Planitz, *op. cit.*, p. 267 și G. Pfeiffer, *op. cit.*, p. 112.

⁹⁶ *Ub.*, IV, p. 477—479; 481—483. (Cf. și mai sus, p. 163). Despre importanța acestor donații în general cf. H. Pirenne, *op. cit.*, p. 31; G. Hirschmann, *op. cit.*, p. 262; în Transilvania; G. Gründisch, *Hermannstädter Messerstiftungen im 15. Jahrhundert*, în „Sieb. Vierteljahresschrift”, 64 (1941), p. 28—37.

⁹⁷ *Ub.*, V, p. 449—450.

rostele breslei cizmarilor din Bistrița, care donează capelei sf. Dorotea 250 florini, vii, finațe și case de pe teritoriul orașului și o altă casă, în valoare de cca. 340 florini, pentru restaurarea casei capitlului Bistriței⁹⁸.

Casele patricienilor se deosebeau de cele ale oamenilor de rînd din mai multe puncte de vedere: erau mai valoroase, fiind construite de obicei și mai ales din a doua jumătate a sec. al XV-lea din piatră și în două nivele; erau mai spațioase și ocupau o parte mai mare din frontul străzii (în timp ce caselor oamenilor mai puțin înstăriți le sînt rezervate doar 7 metri din frontul străzii, cele ale patricienilor ocupă 10, chiar 15 m), fapt semnificativ pentru situația socială a posesorilor mai ales după înconjurarea orașului cu ziduri (începînd cu anul 1465), cînd economia de spațiu locativ devine tot mai stringentă; erau situate în centrul orașului, de preferință în piața lui sau cel mult pe cele patru străzi principale: a Spitalului, a Ungurilor, a Lemnelor și a Trăistarilor. Astfel, la începutul sec. al XVI-lea putem identifica următoarele case din piața orașului: A. Pe latura de sud al pieții: 1. Casa lui Thomas Werner (Kürschner, Wallendorfer) în colțul de sud-est, de fapt prima casă a străzii Lemnelor (azi Armata Roșie), 2. Lîngă ea, despărțită de str. Poștei (azi 23 August) casa lui Andreas Beuchel (numită și casa Ioan Zidaru = Murator), care în 1534 valora 500 florini; 3. Încecinată la rîndul ei cu casa lui Oswald Sartor⁹⁹; 4. Tot pe latura sudică a pieții, în colțul de sud-vest, spre str. Ungurilor (azi N. Titulescu) era casa familiei Kretschmer, pe care judele Petru Kretschmer o cumpărase pentru 1000 florini („o casă de piatră în colț, pe drumul pietruit, cum treci din piață spre biserica fericitei fecioare”)¹⁰⁰. B. Pe latura de nord: 1. Casa lui Petermann, apoi a familiei Eiben, care poate fi recunoscută după frumosul portal gotic încununat de reprezentarea în relief a stemei familiei; 2. Casa lui Andreas Kürschner; 3. Casa parohială; 4. Altă casă a familiei Kretschmer și 5. „Sugăletele”, case ale unor negustori din Bistrița care sub arcadele lor deschise spre piață își desfășeau mărfurile. Probabil una dintre ele a fost casa de piatră menționată în 1408 ca fiind casa lui Ioan Kestysus. Case valoroase, din piatră și cu etaj, care se deosebeau net, prin valoare, de alte case al căror preț îl cunoaștem, case de piatră și ele, care costau între 60—100 florini¹⁰¹. Deseori patricienii sînt posesori ai mai multor case. Familia Kretschmer, pe lîngă marea casă din piața orașului, avea alte două case în str. Spitalului, pe partea dreaptă, lîngă casele lui Petru Herbert și Petru Arcufex, case donate în 1432 altarului tuturor sfinților. Familia Beuchel, care în 1475 mai locuia în str. Ungurilor, odată cu ascensiunea ei socială se mută în piața

⁹⁸ O. Kisch, *op. cit.*, p. 66; O. Dahinten, *op. cit.*, p. 380.

⁹⁹ O. Dahinten, *op. cit.*, p. 387. Casa lui Beuchel, numită fără prea mult temei „Casa Ioan Zidaru”, descrisă de A—M. Orășanu, *op. cit.*

¹⁰⁰ „In via lapidea sicut de foro transitur ad beatam virginem ad sinistram scilicet partem”, *Ub.*, III, p. 296—297.

¹⁰¹ Menționăm dintre ele: casa fostului jude Johannes Henrici, vindută în 1505 lui Paul Corrigator pentru 104 fl. (A.O.B., Berger, nr. 465), casa vindută de Ioan Pannirasor lui David Litteratus pentru 80 fl. *Ibidem*, nr. 404) și două case din str. Lemnelor vindute în 1521 pentru 66 respectiv 30 florini (*Ibidem*, nr. 702).

orașului, dar nu renunță nici la casa băstinașă, care în 1531, după executarea lui Andrei Beuchel, este zălogită pentru 200 florini farmacistului Andreas Italicus. În culmea puterii, ca jude al orașului, Andrei Beuchel mai cumpără încă două case, în str. Spitalului și Trăistarilor¹⁰². Casele erau închiriate noilor veniți, constituind o sursă bună de venit. Morile de pe teritoriul orașului erau de asemenea în mînile patricienilor, care le arendau și obțineau însemnate venituri de pe urma lor. Judele Thomas Hawser apare în 1467 ca proprietar al unor mori de pe „**platea cerdonum**”, iar Martin și Laurențiu Kretschmer donează bisericii în 1475 o pătrime din moara aflată în str. Ungurilor¹⁰³.

Chiar dacă nu putem sesiza la Bistrița statutul juridic de „**Ringbürger**”, privilegiul exclusiv al patriciatului de a se stabili în casele din piața orașului¹⁰⁴, trebuie să presupunem că și aici situația era asemănătoare. O dovedește faptul că locuințele cele mai valoroase se aflau aici, că familiile de patricieni mai cunoscute (Kretschmer, Eiben, Fleischner, Werner) își aveau reședința în acest loc. Și registrele de impozite pe care le vom prezenta în cele ce urmează grăiesc în același sens.

Asemenea registre s-au păstrat în arhiva orașului Bistrița începînd cu anul 1461. Ele au fost alcătuite cu ocazia strîngerii dărilor, înregistrau numele celui impus și suma plătită, respectiv numărul de unități de impunere numite „**dica**”, repartizate fiecăruia. Nu cunoaștem exact după ce criterii se făceau aceste repartizări, dar putem presupune că erau asemănătoare celor din orașele miniere din nordul Ungariei¹⁰⁵. Aici locuitorii orașului, proprietari de case și jeleri, erau impuși în funcție de avere, cu a șazezecea parte, adică 1,66%. Nu se socoteau bijuteriile, banii împrumutați și mărfurile păstrate în alte orașe. Spre deosebire de alte orașe însă, la Bistrița impozitul era perceput nu numai după averea mobilă (bani, mărfuri) ci și după cea imobilă, după cum reiese din reglementarea dărilor la Bistrița făcută de Iancu de Hunedoara cu ocazia confirmării vechilor libertăți ale orașului¹⁰⁶, în conformitate cu care censul sf. Martin era perceput, potrivit vechiului obicei din timpul regelui Sigismund, în felul următor: după fiecare casă sau curte se plăteau doi lotoni de argint; jelerii plăteau un loton; pentru zece iugăre de pămînt arabil în teritoriul orașului sau în afara lui un loton de argint; pentru trei aratri (un aratru = în medie 90 jugăre)

102 R. Schuller, *Andreas Beuchel...*, p. 10, 25.

103 La 21 noiembrie 1467 (A.O.B., Berger, nr. 188), Hauser vinde „*quoddam molendinum intra civitatem Bistriciensem, in platea cerdonum versus plagam orientalem sitam et habitam*”, preoului Elyas din Baia Mare pentru 40 florini aur. Frații Kretschmer, Martin și Laurențiu, fac această donație la 20 decembrie 1475 (*Ibidem*, nr. 287).

104 O. Paulinyi, *Eigentum und Gesellschaft in den niederungarischen Bergstädten. Ein Beitrag zur Problematik der deutschen Kolonistenstadt in Ungarn*, în „Der Aussenhandel Osmittteleuropas 1450–1650” ed. de I. Bog, Köln–Wien, 1971, p. 531 et sq. Despre situația topografică a caselor dintr-un oraș și rolul acestui factor în reconstituirea structurilor sociale. Cf. K. Fröhlich, *Das verfassungstopographische Bild der mittelalterlichen Stadt im Lichte der neueren Forschung*, în „Die Stadt”, I, p. 274–330; E. Keyser, *Stadtgrundriss als Geschichtsquelle*, în „Die Stadt”, I, p. 364–376 și E. Fügedi, *Der Stadplan von Stuhlweissenburg und die Anfänge des Bürgertums in Ungarn*, în „Acta Historica” ale Acad. Magh., 15 (1969), p. 103–134.

105 O. Paulinyi, *op. cit.*, p. 527.

106 *Ub.*, V.p. 412–414.

se impunea o marcă de argint; pentru o moară de apă minată de jos 1/2 marcă de argint iar pentru una minată de sus patru lotoni. În funcție de mărimea dării plătite se pot trage deci concluzii asupra situației economice a locuitorilor din oraș, se poate reconstitui o imagine veridică a structurii economice-sociale a populației sale. Dispunem la Bistrița de registre complete pentru anii 1461, 1462, 1475, 1487, 1505, 1511—1514, 1517—1522, 1524—1529, 1531—1537, 1539, din care am ales pentru investigația de față registrele pentru trei ani: 1461, 1487, și 1520¹⁰⁷, care reflectă situația la un interval de cca. 30 de ani.

Pentru a înțelege însă schimbările petrecute în această perioadă, așa cum se oglindesc în registre, trebuie să prezentăm pe scurt evoluția istoriei politice a Bistriței în această perioadă. Orașul care în timpul domniei regelui Sigismund se bucurase de o situație privilegiată, favorabilă dezvoltării meșteșugului, comerțului și mineritului, a avut de înfruntat în timpul anarhiei care a urmat, tendințele feudalității de a acapara aceste ținuturi libere. Sint nenumărate documentele care se referă la donarea unor sate libere din district către nobili, conflicte de proprietate cu nobilimea din vecinătatea districtului și proteste împotriva încălcării libertăților Bistriței de către comitele secuilor sau voievod¹⁰⁸. În 1452 districtul liber al Bistriței este desființat și transformat în comitat perpetuu, fiind donat lui Iancu de Hunedoara¹⁰⁹. Genial conducător de oști, dar și diplomat iscusit, Iancu de Hunedoara dă dovadă și în acest caz de tact politic, garantează vechile libertăți ale orașului, ciștigă astfel încrederea locuitorilor și a păturii conducătoare și asigură prin aceasta continuitatea activității economice de la Bistrița. După moartea lui Iancu de Hunedoara, donația făcută de regele Ladislau al V-lea are urmări nefaste. Comitatul ajunge în mâinile cumnatului lui Iancu, Mihail Szilágyi, care prin abuzurile săvârșite de el și de castelanii cetății Bistrița (reconstruită încă de Iancu) determină o stagnare a vieții economice înfloritoare de la Bistrița. Împotriva acestor opresiuni se ridică locuitorii Bistriței. Este semnificativ că în fruntea mișcării stau chiar patricienii orașului, pentru care stăpânirea lui Mihail Szilágyi aducea nu numai știrbirea puterii politice ci și grave prejudicii materiale

107 A.O.B., Registrele de impozite, IV a, nr. 1—21. Anul 1461. IV a, nr. 1, 2: „*Quartale primum (secundum, tertium, ultimum) dicalium pro solutione vinorum antiquorum et novorum data (!) ad castrum. Anno domni 1461. Ad quinque dicens fl. 1 et 600 denarii dabant pro fl. 1*”; 1487. IV a, nr. 6, 7 (lipsește prima filă, completat cu prima filă din registrul anului 1505 care pe celelalte pagini prezintă o situație asemănătoare); 1520, IV a, nr. 17 (fără titlu).

108 *Ub.*, V, p. 31—32 (1439: pagube pricinuite de comitele secuilor), p. 47—49 (1439: donarea de către regina Elisabeta a satelor Lechința, Singeorgiu, Tonciu și Vermeș „*ad civitatem nostram Bistriciensem pertinentes et ab eadem sequestrando et separando*”), p. 50 (1440: zălogirea satelor Dumitra, Tâmpiu și Pinticu), p. 72—73 (1441): protest împotriva introducerii nobililor de Kusal în posesiunile Lechința, Vermeș, Tonciu și Singeorgiu), p. 82, 84—85 (1441: donarea din nou a satelor sus-numite lui Dezső de Losoncz), p. 80—81 (1441: protest împotriva introducerii lui Georgius Litteratus în posesiunea satului Albești), p. 98—100 (1442: revenirea asupra acestor donări și interzicerea, de către Vladislav I a unor donații de acest fel) p. 253—254 (1448: conflict cu nobilii de Beclean pentru o parte a moșiei Birgău). Cf. și W. Wenrich, *Geschichtliche Vorbedingungen der moldauischen Lehnsherrschaft an der Bistritz*, in „Archiv”, VI (1863) p. 63—106.

109 Cf. mai ales G. Budaker, *Erhebung Hunyadis zum Erbgrafen von Bistritz*, in „Korrespondenzblatt”, III (1880). p. 43.

Printre ei se numără figuri de seamă ca Iacob Kretschmer, Ulrich Thumel, Demetrius Pellifex și Georg Eiben. Mihail Szilághi intervine în mod brutal, răsculații sînt înfrinți, uciși sau alungați, iar un incendiu izbucnit în același timp distruge și vechea primărie cu arhiva păstrată acolo. Se părea că orașul nu se va putea reface de pe urma acestei lovituri. Reconstrucția și noua înflorire a Bistriței se datorează desigur regelui Matia Corvin care, în cadrul politicii sale de centralizare, a sprijinit mult dezvoltarea orașelor din regatul feudal maghiar, pentru a avea astfel un element de echilibru față de atotputernica nobilime și pentru a-și spori veniturile fiscale. Bistrița beneficiază din plin de pe urma acestei politici: după ce în 1458 îi iartă pe conducătorii răscoalei și îngăduie tuturor locuitorilor să se întoarcă la casele lor. Matia adeverește mai întii libertățile orașului, așa cum au fost ele confirmate de latăl lui, permite dărîmarea cetății (în schimbul sumei de 6000 florini); și înconjurarea orașului cu ziduri, recunoaște statutul de oraș liber regal al Bistriței¹¹⁰. Deși participă la răzvrătirea antimonarhică a transilvănenilor din 1467, reflecție a unor resentimente datorate opresiunilor săvîrșite de unchiul său și a ultimei încercări a patriciatului grebial de a se menține la conducerea orașului¹¹¹, regele nu-și modifică atitudinea favorabilă, le iartă bistrițenilor infidelitatea, le asigură respectarea vechilor privilegii, ia măsuri de împoporare a orașului și districtului, permite folosirea salinelor din district, asigură libertatea comerțului dintre Moldova și Transilvania, le acordă dreptul de împotrivire față de o nouă înstrăinare a orașului, încorporează Valea Rodnei, îi apără împotriva abuzurilor comitelui secuilor și ale voievodului¹¹². Matia Corvin vine și în întîmpinarea dorinței patricienilor din orașele ardelenene de a-și uni forțele, atît în vederea promovării intereselor lor economice cît și în vederea apărării acestora împotriva nobilimii și a atacurilor turcești, dorință care se manifestă în tendințele de unificare administrativă a diferitelor entități autonome săsești. Începînd cu anul 1473 districtul Bistriței este invitat să participe la sesiunile celor șapte plus două scaune la Sibiu. Odată cu confirmarea (în 1486) a privilegiului andrean pentru toate scaunele și districtele sașilor, formarea Universității săsești, care în secolele următoare va juca un rol atît de important, poate fi considerată încheiată¹¹³. Rezultatele acestei politici a regelui rezultă și din creșterea numărului locuitorilor orașului, de la circa 2500 în 1461 la cca. 3800 în anul 1487. Bistrița înflorește la sfîrșitul sec. al

¹¹⁰ Doc. din 18 aprilie 1458 (iertarea celor răsculați), 24 IV. 1459. 20. VII. 1461, 20. VI. 1464 (confirmarea libertăților aprobate de Iancu de Hunedoara), 4. III. 1464 (vînzarea cetății pentru 6000 fl), 21. VIII. 1464 (confirmarea primirii acestei sume), 27. IV. 1465 (permisiunea de a dărîma cetatea și de a înălța zidurile orașului, desființarea comitatului perpetuu și recunoașterea statutului de oraș liber regal) la A.O.B., Berger, nr. 144, 145, 152, 165, 168, 171, 174.

¹¹¹ K.G. Gündisch, *Participarea sașilor la răzvrătirea din anul 1467 a transilvănenilor împotriva lui Matia Corvin*, în „Studia“ fasc. 2, 1972, p. 21–30.

¹¹² Cf. Rezumatul documentelor din perioada domniei lui Matia Corvin la A. Berger, *Urkunden — Regesten*, p. 145–346.

¹¹³ Cf. mai ales G. Müller, *Die sächsische Nationsuniversität in Siebenbürgen. Ihre verfassungs- und verwaltungsrechtliche Entwicklung 1224—1876*, Sibiu, 1928. În literatura istorică de pînă acum s-a neglijat motivația social-economică a întemeierii Universității săsești așa cum a fost schițată mai sus. Intenționăm să revenim asupra acestui aspect.

XV-lea și începutul secolului următor, rezultatele politicii lui Matia Corvin resimțindu-se și în timpul urmașilor acestuia care confirmă privilegiile orașului și iau și alte măsuri favorabile dezvoltării sale economice¹¹⁴. În 1520 ajunge să aibă cca. 4500 locuitori și să fie unul din centrele economice principale ale Transilvaniei. Dacă înflorirea Brașovului se datorează mai ales comerțului extern, cea a Sibiului comerțului extern și afacerilor miniere, cea a Bistriței trebuie pusă îndeosebi pe seama exploatării minelor de la Rodna, chiar dacă nu poate fi neglijată importanța meșteșugurilor și a comerțului.

Orașul era împărțit din punct de vedere fiscal în patru cartiere de mărime diferită străbătut fiecare de una din cele patru străzi principale¹¹⁵. Cartierul I cuprindea str. Ungurilor cu străzile aferente a Băielor și Mănăstirii, fiind despărțit de cartierul II prin str. Nouă și de cartierul IV, prin str. Poștei și Piața Mică. Cartierul II, străbătut de str. Spitalului, se întindea de la str. Nouă pînă la cea a Măcelarilor, de unde continua al treilea cartier cu str. principală a Trăistarilor, cuprinzînd într-o primă fază și latura nordică a str. Lemnelor care apoi, în registrul din 1520, aparține ultimului cartier, cartier străbătut de această stradă precum și de străzile Rușilor și Fintinii. Toate cartierele cuprindeau atît o latură din piață (din păcate nediferențiată în listă) cît și suburbiile care nu erau despărțite din punct de vedere administrativ-fiscal de oraș. Locuitorii suburbiilor, înainte de anul 1465, cînd se începe construirea zidurilor, nu aveau un statut aparte. În registrele din 1487 și 1520 apare distincția „*inwendig-auswendig*”, „*internis-foris*”, „*intra-extra*”, dar un statut aparte al locuitorilor intra și extra muros nu poate fi sesizat, registrele continuînd să-i consemneze împreună pe cei dinăuntru și din afara zidurilor. Suburbia superioară (**Obere Vorstadt**) era alcătuită din **Neustift** și **Krewalt** și aparținea cartierului IV. Suburbia inferioară (**Untere Vorstadt**, **Niederwallendorf**) aparținea cartierului I (continuarea str. Ungurilor) și cartierului II (Partea numită **Strogass**). Locuitorii din suburbii, chiar dacă nu se deosebeau de restul orașenilor din punct de vedere administrativ-juridic, se deosebeau din punct de vedere economic. Dările percepute aici nu depășesc decît în cazuri cu totul izolate suma de 1 dica, media lor oscilînd între 1/2 și 1 dica. Cu cît ne apropiem de centrul orașului, dările percepute cresc simțitor: sînt mai mici în străzile principale și foarte mari în zona centrală a pieții și a primelor case de pe cele patru străzi

114 H. Wittstock, *Nösner Zustände...*, p. 9.

115 Cf. planul orașului, alcătuit de J.C. Weiss, publicat de A. Borbély, *Erdélyi városok képek-könyve 1736—böl*, Cluj, 1943, pl. 12 și O. Dahinten, *op. cit.*, p. 321. Planuri ale orașului și la G. Curinschi, *Centrele istorice ale orașelor*, București, 1967, p. 225—232. Despre modul în care se făcea stringerea dărilor la Bistrița v. și F. Kramer, *Aus der Gegenwart und Vergangenheit der königlichen Freistadt Bistritz*, Sibiu, 1868, p. 15—16, O. Dahinten, *op. cit.*, p. 373. Semnificativ pentru constanța parcelelor, respectiv a locurilor de casă la Bistrița este faptul că numărul lor n-a crescut de la sfîrșitul sec. al XV-lea, cînd s-a terminat construirea zidurilor, pînă la mijlocul sec. al XIX-lea decît de la 465 la 471. Cf. F. Kramer, *op. cit.*, p. 3, unde prezintă situația pe baza recensămîntului din 1857.

principale. Din păcate registrele nu consemnează separat piața, ale cărei patru laturi aparțineau fiecare câte unui cartier. Deoarece cunoaștem însă locul unde unii proprietari de casă locuiau, ne putem orienta oarecum în aceste liste. Nu este întâmplător de pildă că în vecinătatea casei lui Georg Eiben, impusă cu 6 dica în 1461, și despre care știm că se afla în piața orașului, se aflau casele familiei Bogner (jude în 1454), Kuttler (Keutler), Kürschner etc. sau că în 1487 apar în cartierul II, la capătul străzii Spitalului (**Spitelgass supra internis** = latura pe care strângătorul de dări mergea în sus, venind dinspre suburbia Strogass), se aflau casele lui Petermann (impusă cu 5 dica), a văduvei lui Andrei Kürschner (care în 1461 plătise 6 dica, impusă acum doar cu 1 1/2 dica), Christoph Schneider (3), Merten Kwrsner (4), Mester Paul (7), Niclos Kwrsner (4) și Antal Zeyler (7). Exemplele s-ar putea continua. Și mărirea parcelelor de care dispuneau posesorii caselor din piața orașului se deosebește clar de cea a străzilor principale și cu atât mai mult de cea a străzilor secundare¹¹⁶. Dacă pe o suprafață care cuprindea aproximativ o pătrime din oraș se află locurile de casă ale celor 35 proprietari așezați în piața orașului, și pe cele patru străzi principale cca. 180 de loturi, în străzile secundare se înghesuie restul de circa 250 de parcele. Pe baza acestor date topografice s-ar putea reconstitui trei cercuri concentrice care ar reflecta structura social-economică a populației orașului: piața locuită de patriciatul orașului, străzile principale, locuite de negustori și meșteșugari cu avere mare sau medie (este semnificativ că aceste străzi se află pe linia drumurilor care legau Bistrița cu celelalte orașe din Transilvania, de Rodna și de Moldova) și străzile secundare locuite de meșteșugarii săraci din oraș. Aceste străzi secundare erau de-a dreptul „specializate” pe anumite meserii: str. Măcelarilor, str. Băieșilor, locuită și de tăbăcari, pielari și blănari care aveau nevoie pentru exercitarea meseriei de apa adusă aici printr-un canal al râului Bistrița. (Practicarea acestor meserii pe str. Băieșilor a avut în decursul timpului o influență asupra compoziției solului, sol „acid” care astăzi distruge conductele din fier). Pătura cea mai săracă a locuitorilor era așezată ca și în alte părți în suburbii.

Aceste structuri sociale: patriciat, meșteșugari și negustori mai bogați și sărăcimea orașului se pot distinge clar cu ajutorul registrelor de impunere.

¹¹⁶ Parcelele de casă cât și așezarea frontului lor de stradă sînt redată în planul publicat de P. Niedermaier, *Dezvoltarea urbanistică și arhitectonică a unor orașe transilvănene din secolul al XII-lea pînă în secolul al XVI-lea*, în „Studii de istorie a naționalităților conlocuitoare și a înfrățirii lor cu poporul român”, București, 1976, p. 200. Lucrarea deosebit de interesantă prezintă și alte aspecte importante din dezvoltarea topografică și demografică a localității.

În anul 1461 situația se prezintă în felul următor :

Cartierul		Proprietari de case cu venit (în dica)							Jeleri			TOTAL
		Mic 1/2—1	Mediu 1—2	Mare		Foarte mare		Total	1/2—1	peste 1	Total	
				2—3	3—4	4—5	peste 5					
Quartale primum	Nr. %	48 33,3	63 43,7	16 11,1	1 0,7	1 0,7	2 1,4	131 90,9	11 7,6	2 1,4	13 9	144 28,9
Quartale secundum	Nr. %	37 29,8	62 50	11 8,9	5 4	—	2 1,6	117 94,3	6 4,8	1 0,8	7 5,6	124 24,9
Quartale tercium	Nr. %	10 25	16 40	7 17,5	2 5	—	1 2,5	36 90	4 10	—	4 10	40 8
Quartale ultimum	Nr. %	97 51	51 26,8	24 12,6	3 1,5	—	2 1	177 93,1	11 5,9	2 1	13 6,9	190 38,2
Total	Nr. %	192 38,5	192 38,5	58 11,6	11 2,2	1 0,2	7 1,4	461 92,5	32 6,4	5 1	37 7,4	498 100

Reiese din tabel mai întâi o împărțire a populației orașului în proprietari sau coproprietari de casă și jeleri (**inquillni**, în terminologia de astăzi chiriași). Numărul mic de jeleri (7,4%) se explică probabil prin faptul că în orașul pustiit de soldații lui Mihail Szilágyi după răscoala din 1458 au rămas multe case nelocuite în care au putut intra foștii jeleri. Și în alte orașe transilvănene se poate observa însă numărul desul de redus de jeleri, fapt pe care G. Granosztói l-a putut observa și la Brașov, în excelentul său articol dedicat istoriei sociale a acestui oraș¹¹⁷. Structura socială a Bistriței se prezintă și în lumina datelor oferite de registrele de impozite așa cum am constatat-o pe baza parcelelor locuibile din oraș. Majoritatea o alcătuia sărăcimea orașului (46%) — proprietari sau coproprietari ai unor case sărace de pe străzile lăturalnice și jeleri, care toți plăteau o dare mai mică de 1 dica — și pătura cu un venit mediu care plătea o dare de 1—2 dica (38,5%). O minoritate dintre orașeni (15,5%) dispuneau de averi mari, plătiind peste 2 dica, iar dintre aceștia și mai puțini (3,8%), dispuneau de averi foarte mari impuse cu 4—6 dica, cea mai mare dare impusă în acel an la Bistrița. Dintre aceștia și cel mai mult dintre cei cu averi mari se recrutau membri sfatului orașesc. Oamenii săraci locuiau mai ales în cartierul IV unde alcătuiau 53% din populație. Este semnificativ că acesta este și cartierul în care locuiau cei mai puțini patricieni, doar 2,7%, pe când în cartierul cu cei mai mulți bogătași (7,5% din populația cartierului) locuiau și cei mai puțini săraci (25%). Orașul nu era încă înconjurat cu ziduri și avea

¹¹⁷ G. Granosztói. *Társadalmi tagozódás Brassóban a XV. századvégén*, in „Századok”. 106 (1972). p. 350—399.

o populație de cca. 2500 locuitori, număr care reiese din înmulțirea celor 498 unități impozabile cu 5 (tatăl, mama, copiii, nepoții și alte rude). Era un oraș de mărime medie la scară europeană¹¹⁸, oraș care suferise și de pe urma distrugerilor săvârșite cu trei ani în urmă, distrugerii care probabil au fost deosebit de mari în cartierul III unde sînt înregistrate numai 40 unități impozabile. Acest lucru este pe deplin explicabil dacă ne gîndim că era cartierul aflat cel mai aproape de cetate.

Structura socială a Bistriței era asemănătoare altor orașe din Transilvania, cum este Brașovul pentru care dispunem de date statistice oferite de cercetarea lui G. Granosztói. Multe orașe europene aveau o structură socială asemănătoare. În clasificarea orașelor medievale făcută de Horst Jecht, în orașe cu locuitori ocupați mai ales în agricultură (**Ackerbürgerstädte**) — în care se poate remarca o preponderență a locuitorilor cu venit mediu —, orașe cu locuitori ocupați cu comerțul extern (**Fernhandelsstädte**) și orașe — centre ale comerțului intern și ale producției de mărfuri¹¹⁹, Bistrița s-ar încadra în această ultimă categorie.

Peste 26 de ani, în 1487, la Bistrița, înconjurată cel puțin în parte de ziduri, populația a crescut cu aproape 50% față de 1461, la cca. 3800 de locuitori.

Registrul face acum distincția între locuitorii dinăuntru și din afara zidurilor, însemnînd locuitorii pe străzi și cartiere, strîngătorul de dări coborînd pe o latură a străzii pînă în suburbii și întorcîndu-se apoi pe cealaltă latură pînă în centrul orașului. Statistic structura social-economică a orașului se prezintă în felul următor :

Cartier		Proprietari de case cu venit							Total	Jeleri			Total
		Mic $\frac{1}{2}$ -1		Mediu 1-2	Mare		f.mare	$\frac{1}{2}$ -1		p. 1	Total		
		Extra	Intra muros		2-3	3-4							
I.	nr. %	20 9,6	108 52,1	39 18,8	15 7,2	2 1	— —	— —	184 88,7	21 10,3	2 1	23 11,3	207 27,2
II.	nr. %	79 39,7	12 6	46 23,1	14 7	7 3,5	1 0,5	2 1	161 80,8	38 19,1	—	38 19,1	199 26,1
III.	nr. %	—	35 33,5	33 31,4	7 6,7	7 6,7	—	1 0,9	83 79	22 21	—	22 21	105 13,8
IV.	nr. %	125 50	10 4	55 22	13 5,2	4 1,6	—	1 0,4	208 83,2	41 16,4	1 0,4	42 16,8	250 32,8
Total	nr. %	224 29,4	165 21,6	173 22,7	49 6,3	20 2,4	1 0,1	4 0,5	636 83	121 16,5	4 0,5	125 17	761 100

¹¹⁸ H. Amann. *Wie gross war die mittelalterliche Stadt?*, în „Die Stadt“, I. p. 410. face următoarea împărțire: Orașe mari (peste 10.000 locuitori) mijlocii (2.000—10.000 loc.) și mici (sub 2.000).

¹¹⁹ H. Jecht. *Studien zur gesellschaftlichen Struktur der mittelalterlichen Städte*, în „Die Stadt“, III. p. 227.

Remarcăm în această statistică numărul mare de locuitori „**extramuros**” care alcătuiesc grosul populației sărace din oraș. Schimbările survenite în comparație cu structura socială a Bistriței în anul 1461 sînt destul de mici.

Pînă în anul 1520 populația a crescut puțin, la circa 4000 de locuitori. Remarcăm în acest an o polarizare a populației în direcția creșterii numărului locuitorilor săraci în detrimentul celor cu venit mediu, rezultat al unei exploatari mai accentuate, de tip precapitalist, exercitate de patricienii orașului, beneficiari acum ai însemnatelor venituri de la Rodna. Și în orașele miniere din nordul Ungariei se poate remarca o asemenea polarizare socială a populației, chiar mai accentuată decît la Bistrița, populația săracă din așezările miniere ridicîndu-se în medie la 60, chiar 70 la sută¹²⁰. La Bistrița structura economico-socială se prezintă statistic, în anul 1520, în felul următor :

Cartier	Nr.	Proprietari de case cu venit							Total	Jeleri			Total
		Mic $\frac{1}{2}$ —1			Mare		f.mare			$\frac{1}{2}$ —1	p. 1	Total	
		Extra	Intra muros	Mediu 1—2	2—3	3—4	4—5	p. 5					
I.	Nr. %	41 16,5	116 46,9	60 24,3	13 5,2	—	4 1,6	—	234 94,5	13 5,5	—	13 5,5	247 30,7
II.	Nr. %	94 48,7	14 7,2	52 26,9	16 8,3	7 3,6	—	1 0,5	184 95,3	9 4,7	—	9 4,7	193 23,9
III.	Nr. %	—	41 41	34 34	9 9	8 8	1 1	2 2	95 95	5 5	—	5 5	100 12,4
IV.	Nr. %	112 42,2	75 28,3	48 18,1	16 6,3	5 1,8	—	1 0,3	257 97	8 3	—	8 3	265 32,9
Total	Nr. %	247 30,7	246 30,5	194 24,1	54 6,7	20 2,4	5 0,6	4 0,5	770 95,8	35 4,2	—	35 2,2	805 100

Într-un oraș cu o asemenea structură socială în care locuitorii înstăriți își exercită dominația atît economică cît și politică asupra populației mai sărace, în care exploatarea majorității de către o minoritate era o realitate, contradicțiile sociale se vădesc cu deosebită acuitate. Ele se manifestă atît pe plan local, în mișcări ale populației de rînd sau prin luări de poziție a acestora în conflictele din sînul păturii conducătoare, cît și cu ocazia marilor răscoale țărănești, din 1437 și 1514, cînd sărăcimea orașului se alătură țărănimii în lupta pentru libertate socială¹²¹. Aceste lupte a căror importanță deosebită pentru istoria țării

¹²⁰ O. Paulinyi, *op.cit.*, p. 530.

¹²¹ Despre participarea locuitorilor din orașul și districtul Bistriței la aceste mișcări cf. P. Binder, *Die Rolle der Siebenbürger Sachsen im Bauernaufstand von 1437—1438*; în „Forschungen”, 15, nr. 1 (1972), p. 53—59; St. Pascu, *Contribuții noi privitoare la răscoala țărănilor din 1514 în Transilvania*, în „Studii. Revistă de istorie”, 8, nr. 5—6 (1955), p. 91—112; M. Darr, C. Göllner, J. Pataki, *Der gemeinsame Kampf der Volksmassen Siebenbürgens gegen feudale Ausbeutung und fremde Unterdrückung (13—19. Jh.)*, în „Forschungen”, 7, nr. 1 (1964), p. 39—73 (autorii fac la p. 47 o legătură — ipotetică trebuie să subliniem — între moartea judeului Fabian Elben în acel an și răscoala lui Gheorghe Doja).

noastre este unanim recunoscută, nu pot fi înțelese însă dacă nu cunoaștem dușmanul împotriva căruia erau îndreptate. În acest context cunoașterea rolului și locului jucat de patriciatul orășenesc în cursul evului mediu se prezintă ca o necesitate obiectivă.

ANEXA nr. 1

PATRICIENI AI BISTRITEI ÎNTRE ANII 1268—1526*

Anul	Juzi	Jurali	Alte persoane consid. patric.
1268			comit. Henric, f. l. Brendulin
1279			comit. Henric, f. l. Brendulin
1292			comit. Nicolae și Benedict
1311			comit. Ioan, f. l. Geubul
1324			comit. Ioan, f. l. Geubul comit. Petru, f. l. Hennig
1331			comit. Ioan zis Henul, f. l. Ioan
1332			magistrul Ioan zis Henul
1334			magistrul Ioan zis Henul
1337			Martin, f. comit. Ioan Henul
1341			Martin, Ladislau și Nicolae. fiii lui Ioan Henul
1344			Ioan și Petru, f. l. Petru, f. l. Henning
1345			Ioan, Petru și Nicolae, f. l. Petru, f. l. Henning
1349			Martin, f. comit. Ioan Henul

* Lista a fost întocmită pe baza documentelor publicate în *Ub.*, H. Wittstock, *op. cit.*, și a celor păstrate în A.O.B. Ea a fost confruntată cu listele de juzi alcătuite de O. Kisch, *op. cit.*, p. 94, H. Wittstock, *Nösner Zust.*, p. 73, și mai ales A. Berger, *Verzeichnis der Bistritzer Oberrichter auf Grund urkundlicher Quellen*, in „Festgabe der Stadt Bistritz“, Bistrița 1897, p. 81—100.

Anul	Juzi	Jurați	Alți particieni
1353		Comit. Martin, f. 1. Ioan Comit. Ștefan, f. 1. Petru	
1361			Georgius, f. Gebelini, civis
1362			Martin, f. I. Ioan Henul
1366			providi viri Henul et Symon, cives
1367			Melchior, f. I. Martin, f. I. Ioan
1402	Petru Crezemer	Laurencius Raptor Johannes Koteller magister Valentinus	
1403	Petrus Crezmer	Johannes Koetteler Michael Sartor Leonardus Obil Georgius Ruffi Andree Johann Wallendorfer Nicolaus Longus	Abel von Nösen, orășean la Viena
1408			Johannes dictus Kezthyws Valentinus dictus Sopotha, civis
1409			Petrus dictus Crechmer
1410	Petrus Cretzmer		
1412	Andreas Rymer	Andreas Rot Georgius Rot Wenceslaus Carnifex	
1413	Ancl. Corrigiator	Johannes Swob Georgius Rot Wenceslaus Carnifex Mathias Stux Petrus Tilmanni Nicolaus Rasor	Petrus Crezmer, civis Andreas Pellifex Laurencius Raptor † Georgius Brawnil Petrus Cultellifaber Petrus Iwan
1414	Andreas Rymer	Nicolaus Scherer	
1416			Petrus Iwan, concivis Anthonius Sartor, concivis
1419	prov. vir Andreas	Mathias dict. de Lewehe Nicolaus Neunmester	

Anul	Juzi	Jurați	Alți particieni
1432	Mathias Abil	Georgius Abil Nicolaus Newmeister Anthonius Böttlir Blasius Pellifex Michael Leichnam Kapis Janisch Johannes Pruthenus	Petrus Kreczmer, prov. et sagax Petrus Arcufex
1437	Mathias Abel		
1439	Georgius Wilman	Anthon Kowtler Johannes de Rychenbach	
1441	Johannes Carnifex	Petrus Herthel Anthonius Kewtler Petrus Zaas Thangel Andreas Kereczmer	
1442		Andreas Kreczmer Johannes Sartor Andreas Farkas Ladislauș	
1443		Andreas Farkas	
1446		Andreas Farkas	
1449	Petrus Hertel		Georgius Aurifaber, civis
1452	Petrus Hertel		
1454	Johannes Bogner	Petrus Czaas Georgius Nessiger Zeyfredus Nessiger Petrus Thirman Thomas Hawser Daniel Rimer Andreas Lilienczweig Jacob Cretschmer Georgius Stux Petrus Hermann Demetrius Pellifex Petrus Brewer	Johannes Corrigiator Michael Beuchil, sutor Andreas Leichnam Andreas Eyben
1457	Ulrich Tumel	prov. circ. Georg Erewen Jacobus Krechmer Demetrius Pellifex Zayczneseger Georgius Eiben	Johannes Barth, notarius

Anul	Juzi	Jurați	Alți particieni
1459		Demetrius Wasuary	
1460	Georgius Ayben	Andreas Farkas	
1461	Georgius Timar	Ladislaus Korlath	
1462	Ladislaus Kunrad		
1464	Thomas Hawser	Ladislaus Korlath Jacobus Krochman Michael Kwprer Demetrius Kys Johannes Lohnar	
1465	Thomas	Jacobus Krechmer Georghus Evben Martin Byro Ladislaus Korlath	
1467	Thomas Hauser	Georgius Eyben sen. Demetrius Kurschner Petrus Turck Ioannes Lochner Georgius Eyben iun. Andreas Kothler Demetrius Buzinger Stephanus Masch Petrus Heyfart Leonardus Baumann Michael Schmid	
1468	Ladislaus Korlath (Konrad)	Georgius Thymar Martinus Byro Johannes Zabo Laurentius Panczel	Johannes Lochner Leonardus Currifex
1469	circ. Ladislaus		
1470			Demetrius Kys
1471	circ. Georgius		
1472	Jorig Eyben		Her Wincensen
1473	Georgius Thymar	Laurentius Panczel	
1475	Georgius Eyben	Petrus Rewel Jacobus Creczemer, alias judex	Martin Kreczmer

ANUL	Juzi	Jurați	Alți particieni
1479	prov. circ. Georgius		
1481	Johannes Mezaros		Baltesar Kursner
1485	Joannes Thirman		
1486	circ. Johannes Thirman		
1487	Johannes Henrici		
1488	circ. prud. Johann		
1490	Johannes Thyrman	Laurencius Lederer Johannes Zaaz	
1492	Johannes Tyrman	Johannes Henrici Johannes Zaaz Nicolaus Kys Laurentius Pellifex Andreas Faber Martin Krechmer	
1493		Paul Sutor Andreas Faber	
1494	Petrus Revel	Georgius Byven Johannes Thyrman Johannes Zaaz	
1499	Petrus Rewel		Lukas Textor Thomas Textor Johannes Feyrer
1501	Michael Literatus (Schuler)	Johannes Therman Paulus Zeowch Andreas Nyerges	David Literatus, civis Laurentius Kopprer, notarius Johannes Literatus, civis
1502	Fabianus Eyb		Her Jorg Schneyder Her Velten Gross Her Stephan Schneyder
1503	Fabianus Eyb	Valentin Kugler	
1504	Her Fabian		
1505	Paul Pellifex	Ladislaus Boehenn	David, concivis Henricus Separator, notarius

Anul	Juzi	Jurați	Alți particieni
1506	Paul Pelliparius	Johannes Henrici †	Martin Creczmer David, concivis Petrus Parvus, pelliparius Petrus Tyeczsch, corrigiator Franciscus Koppfer Paulus Corrigiator
1507	Paul Pellifex		
1508	Fabian Eiben	Valentin Kugler	
1509	Fabian Eiben		Joh. Thymar, concivis
1510	Johannes Albus	Jeronimus Sutor	Fabian Eyb, alias iudex Erasmus Carpentarius Gaspar Mensator Martin Kreczmer Leonardus Pictor
1511	Johannes Weys		
1512	Fabian Eyb		
1513	Fabian Eyb	Petrus Textor	Andreas Verner, concivis, circ. Thomas Auricampsor Petrus Textor, concivis, circ. Laurentius Bom, concivis, circ.
	Fabian Eyben		Wolfgang Forster
1514	Valentin Kreczmer		
1515	Valentin Kugler	Thomas Thwmei	Jeronimus Sutor
1516	Valentin Nagh		
1517	Wolfgang Forster	Jacob Thartler Gabriel Snytsler	Valentinus Kugler, alias iudex
1518	Wolfgang Forster	Wartosch Goldschmid Jacob Milld	Greff Gabriel, concivis Urban Zas Melchior Baccaureus, notarius Valentin Kugler Gaspar Mensator
1519	Wolfg. Forster	Lorenz Wolff her Michael Kursner Jacob Mild	Sigismund Teylner circ. Michael Gyula, mag. pelip. Johannes Lulay iun., concivis

Anul	Juzi	Jurați	Alți partícieni
1520	Gabriel Pictor	Lorincz Wolff †	Bartholomeus Pelliparius Demetrius Kresmar
1521	Thomas Pellifex, iudex, alias iud. Salomon Funipar, iudex surrogatus	Bartholomeus Gro Martin Sartor Andreas Faber, ferrarius Sigismund Pellipar Michael Sartor Petrus Corrigiator Valentinus Polner Georgius Reudel Martinus Barth Andreas Kreczmer Johannes Schraut	Georgius Frank, mercator Wolfgang Forster Petrus Kys, venerabilis, agilis Stephan Santo, ven., agillis Sapanass Martin, ven., agilis Melchior Lyeb, notarius Georgius Tyrmannus, circ. Her Sigismund Her Joergen Michael Sas, ven., agilis Johannes Pileator
1522	Thomas Zyweh Martin Zabo	Sigismund Nyerges Georgius Gereb Thomas Wallendorfer Sigismund Sattler Michael Pyntiger Jacob Mild	Michael Pellifex, civis Jacobus Mildt, circumspetus Oswald Sartor, circ. Johannes Vincencif, circ. Gabriel Sculptor, circ. Bartholomeus Aurifaber, circ. Jacobus Sellator Laurentius Corriarius
1523	Thomas Waldorfer	Valentinus Polner Demetrius Kretzmer Andreas Beuchel Petrus Corrigiator Jacobus Sarctor Martinus Sarctor Salomon Funipar Jacobus Thartler Bartholomeus Gro Michael Pyntiger	Bartosch Golczmit Wolfgang Forster
1524	Thomas Pello	Michael Sartor iun. Jacobus Tartler Bartholomeus Gro Michael Pyntiger Sigismund Pellipar Andreas Gurtler Jacobus Thwme Valentin Polner Martin Sartor Andreas Werner Demetrius Kretzmer	Franciscus Koprer Merten Bomchen, aldermess lewt Birprawer Benedic, aldermess Her Gabriel
1525	Andreas Beuchel	Gabriel Pictor Vincencius Sigismundus	Wolfgang Forster Petrus Moldner Demetrius Cretzner, circ. Thomas Pello, alias iudex
1526	Andreas Haszy	Gabriel Pictor Vincencius Pello	

Anexa nr. 2

FAMILII DE PATRICIENI ATESTATE

Numele	Ani de atestare	Nr. mbr.	Ocupație
Abil	1403—432	3	negustori
Albus (Feyer, Weys)	1499—510	1	țesător
Barth (Balbier)	1413—526	7	bărbier, cizmăr
Baumann	1467—524	4	zidari
Beuchel (Haszy)	1454—526	4	cizmari — intrep.
Biro	1461—465	1	?
Bogner	1454	1	arcar
Boenhenn	1505	1	?
Brewer (Bierbrauer)	1413—526	3	berari
Buzinger	1467	1	?
Kapis	1432	1	?
Kewtler (Koteller)	1402—441	2	măcelari
Kapper (Kopprer)	1464—475	4	pălărieri
Korlath (Konrad)	1461—469	1	?
Kretschmer	1403—526	12	intrepr. mine
Kugler	1505—526	1	intrepr. mine
Kürschner (Pellio, Kys, Werner)	1403—526	23	blănari — intreprinzători mine
Eiben (Timar)	1413—526	10	pielari — intreprinzători
Farkas	1442— 46	1	?
Fleischer (Tirman, Mezaros)	1412—526	8	măcelari — neg.
Forster	1514—526	1	neg. — intr. mine
Goldschmied (Aurifaber)	1449—504	7	aurari
Greff	1518—522	2	?
Gross (Gro)	1457—526	4	cizmari
Hawser	1454—467	1	?
Heyfart	1467	1	?
Henrici	1461—506	2	?
Hermann	1454	1	?
Hertel	1441—452	1	?
Ladislaus	1442	1	?
Lederer (cerdo)	1487—521	2	pielari
Leichnam	1432—454	2	?

LA BISTRIȚA ÎNTRE ANII 1403—1526

Juzi			Jurați			Situația materială (dări plătite)
Ciți	De cite ori	Anii	Ciți	De cite ori	Anii	
1	2	1432, 1437	1	1	1403	
1	2	1510, 1511				
			1	1	1521 (cizmar)	1532: 4 dica
			2	2	1467, 1524	1487: 4 dica
1	2	1525, 1526	1	1	1523	1475: 4 dica
			1	2	1465, 1468,	1461: 6 dica
1	1	1454				
			1	1	1505	
			2	2	1454, 1524	1552: 4 dica
			1	1	1467	
			1	1	1432	
			2	4	1402, 03; 1439, 1441	
			1	1	1464	1461, 1475: 6 dica
1	2	1462, 1468, 1469	1	3	1461, 1464, 1465	
2	4	1402, 03, 10; 1514	5	11	1441, 42; 54, 64, 65; 92; 1521, 23, 24, 25;	1461: 6 dica; 1487: 4; 1520: 4
1	2	1515, 1516	1	1	1508	1505: 10 dica
2	6	1505, 06, 07; 21, 1523, 24	13	16	1403; 32; 54, 58, 64, 67; 92; 92; 1501; 03; 19; 21, 22; 24; 24, 26	1461: 6 d.; 1487: 4, 4, 4; 1505: 6; 1520: 4,5 dica
3	15	1460, 61; 71, 72, 73, 74, 74, 79; 1502, 03, 04, 08, 09, 12, 13, 14	3	5	1457; 64, 67, 68; 94	1461: 6 dica
			1	3	1441, 1443, 1446	
2	6	1481, 90, 92; 41 85, 86	4	7	1412, 13; 41; 54; 85, 94; 1501	1487: 5; 1505: 4 dica
1	3	1517, 18, 19				1520: 12 dica
			2	3	1503, 18; 23	1520: 4 dica
			2	2	1518, 22	1461: 4 dica
			1	3	1521, 23, 24	
1	3	1464, 65, 67	1	1	1454	
			1	1	1467	
1	2	1487, 1488	1	1	1492, 1506	1461: 4; 1475: 12; 1487: 6 dica
			1	1	1454	
1	2	1449, 52				
			1	1	1442	
			1	2	1490, 1521	1487: 4 dica
			1	1	1432	

Numele	Ani de atestare	Nr. mbr.	Ocupație
Lewche	1412—419	2	cărăuși
Lilienczweig	1454	1	?
Literatus (lieb)	1461—522	6	notari, învățători
Lochner	1413—475	2	meșteșugari
Longus	1403	1	?
Masch	1467	1	?
Mild	1518—521	1	?
Nessiger	1454	2	?
Newmeister	1432	1	?
Panczel	1468—473	1	administrator
Pyntiger	1522—523	1	pielar
Polner	1521—524	1	cizmar
Pruthenus	1432	1	?
Raptor	1402—413	1	?
Rasor	1413—504	2	tunzător postav
Reuel (Reudel)	1494—521	2	?
Rychenbach	1441	1	?
Riemer (Corrigiator)	1412—526	8	curelar
Rot (Ruffus)	1403—520	4	comercianți
Sattler	1501—526	2	șelar
Sas	1441—494	4	pielari
Schmied (Faber)	1467—521	6	fierari
Schneider (Sartor)	1403—526	11	croitori — negustori
Schnitzer (Pictor, Maler)	1458—526	2	artist, arcar
Schraut	1520	1	?
Schuster (Sutor)	1475—510	6	cizmari
Swob	1413	1	?
Seiler	1461—523	3	funari
Sopotha	1402—408	1	negustor
Stux	1413—454	2	?
Thangel	1441	1	?
Thartler	1521—524	1	cizmar
Teilmann (Separator)	1413	4	separatori minereuri
Textor	1499—520	4	țeșători
ThwmeI	1457—524	3	pielari
Turk	1461—510	2	cizmari
Wasuary	1459	1	?
Wilman	1439	1	?
Winzenz	1472—525	2	?

Cîți	Juzi		Jurați			Situația materială (dări plătite)
	De cîte ori	Anii	Cîți	De cîte ori	Anii	
			1	1	1419	
			1	1	1454	
1	1	1501				1461: 4; 1475: 6,6; 1487: 6 dica
			1	2	1464, 1467	1475: 5 dica
1	1	1403				
			1	1	1467	
			1	3	1518, 19, 21	1520: 6 dica
			2	2	1454	
			1	1	1432	
			1	1	1468	
			1	3	1522, 23	
			1	3	1521, 23, 24	
			1	1	1432	
			1	1	1402	
			1	2	1413, 14	
1	2	1494, 1499	1	1	1521	1532: 4 dica
			1	1	1441	
1	4	1412, 13, 14, 19	3	4	1454; 1521, 23; 24	
			3	5	1403; 12, 13, 32; 67	1461: 6; 1520: 4 dica
			2	4	1501; 1521, 22, 25	1520: 4 dica
			2	5	1441, 54; 90, 92, 94	1461: 4 dica
			3	4	1467; 92, 93; 1521	1475: 6,6; 487:4 dica
1	1	1522	7	8	1403, 42; 68; 521; 21 1523, 24; 24	1461: 4,4; 1420: 5 dica
1	1	1520	2	4	1458; 1517, 25, 26.	1520: 8 dica
			1	1	1521	1520: 4 dica
			2	2	1493, 1510	1475:6; 1487; 7,4 1505: 4 dica
			1	1	1413	
1	1	1521	1	1	1523	1461: 4; 1487:7 dica
			1	1	1403	
			2	2	1413; 1454	
			1	1	1442	
			1	3	1517, 23, 24	
			1	1	1413	1461: 4 dica
			1	1	1513	1520: 4 dica
1	1	1457	3	3	1458; 1515; 1524	1461: 8 dica
			1	1	1467	1461: 4 dica
			1	1	1459	
1	1	1439				
			1	1	1525	1520: 5 dica
27	65		112	158		

DAS MITTELALTERLICHE STADTPATRIZIAT VON BISTRITZ BIS
ZUM BEGINN DES 16. JAHRHUNDERTS
ZUSAMMENFASSUNG

Davon ausgehend, dass unter dem Terminus Patriziat die wirtschaftlich führende ratsfähige Oberschicht einer mittelalterlichen Stadt zu verstehen ist, wird in dieser Arbeit zum ersten Mal der Versuch unternommen, die wirtschaftliche, soziale und politische Rolle des Patriziats von Bistritz zu untersuchen.

Um ein möglichst genaues und umfassendes Bild der sozialen Struktur einer mittelalterlichen Stadt aus Siebenbürgen bieten zu können, war der Verfasser bemüht, das für diese Untersuchung relativ geringe zur Verfügung stehende Quellenmaterial sorgfältig auszuwerten und mit den aus der in—und ausländischen Fachliteratur bekannten Daten zu vergleichen. Die Auswertung der 924 Urkunden aus dem Bistritzer Stadtarchiv, die grösstenteils im Staatsarchiv Cluj-Napoca aufbewahrt werden, ermöglichte es, sowohl einen kurzen, aber notwendigen Abriss der politischen und wirtschaftlichen Geschichte der Stadt zu bieten, als auch die Genealogie der wichtigsten Patrizierfamilien und ihre Vertretung im Stadtpatriziat nachzuzeichnen. Sie sind auch die Grundlage der im Anhang gebotenen Listen der 65 darin erwähnten Oberrichter und 139 Ratsmitglieder von Bistritz sowie der in den Jahren 1402—1526 im Rat vertretenen Patrizierfamilien.

Aus einem von Paul Niedermayer veröffentlichten Parzellierungsplan von Bistritz konnten andere wichtige Daten über die soziale Struktur der Stadt herausgelesen werden, die in Verbindung mit andern topographischen und architektonischen Daten das Bild abrunden: die Patrizier wohnten vornehmlich am Marktplatz und teilweise in den vier Hauptstrassen der Stadt, ihre Grundstücke waren bedeutend grösser als die der andern sozialen Schichten, ihre Häuser breiter, höher und teurer (1403 kostete eines dieser Patrizierhäuser 1000 Goldgulden), meist nicht aus Holz sondern aus Stein erbaut.

Eine wichtige Quelle unserer Forschungen stellten die Steuerverzeichnisse der Stadt dar. Drei davon — für die Jahre 1461 (das älteste in Siebenbürgen bekannte), 1487 und 1520 — dienten zur Aufstellung von Tabellen, die die Strukturierung der städtischen Bevöl-

kerung in drei wirtschaftlich und sozial klar unterschiedene Schichten bestätigen: die Masse der Stadtarmen, eine zahlenmässig starke Schicht mittelbegüterter Handwerker und Kaufleute und die dünne Oberschicht der Patrizier. Diese Oberschicht unterscheidet sich von den beiden andern vor allem durch folgende Attribute: Reichtum, Vertretung im Stadtrat, Wohnort, Titel (sie nannten sich: her, dominus; bezeichneten sich als: ersam, wolweis, fürsichtig, providus, circumspectus, prudens), Studium (nur ihre Kinder studierten an ausländischen Universitäten, vor allem in Krakau und Wien), Beschäftigung u.s.w.

Die Entwicklung dieses Patriziats verlief in dem erforschten Zeitabschnitt nicht einheitlich. In einer ersten Periode, im 13. und 14. Jahrhundert, bestand das Patriziat von Bistritz vor allem aus Gräfen einer aus der ländlichen Umgebung stammenden bäuerlichen Oberschicht der „cives“ die aufgrund ihres Grundbesitzes in der Stadt die später zugezogenen „hospites“ beherrschten. In diesem Sinne legt der Verfasser die im 14. und 15. Jh. in den die siebenbürgischen Städten betreffenden Urkunden vorkommende stereotype Formel „cives et hospites“ aus.

Dieses Gräfenpatriziat verschwand allmählich, indem es entweder von der aufsteigenden Schichte der Unternehmer, Kaufleute und Handwerksmeister oder vom Adel, dem es durch den Grundbesitz nahestand, aufgesogen wurde. An seine Stelle trat, vermutlich als Resultat einer entschlossenen Aktion der bürgerlichen Opposition, ein neues Patriziat, dessen Reichtum und Macht vor allen aus dem Handel und besonders seit der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts, immer mehr aus den Bergbauunternehmungen von Rodna hervorgingen. Der Bedeutung dieser Wirtschaftszweige ist ein Teil der Arbeit gewidmet.

Abschliessend wird kurz auf die sozialen Bewegungen hingewiesen, die auch in Bistritz gegen die Ausbeutung durch das wirtschaftlich und politisch dominierende städtische Patriziat geführt wurden.